Verlichterie Kunde
of regt gebruyk der
WATER VERWEN
Nieuwlyks vermeert
door
W. GOEREE.
1670.

A. L. D'hare Dauve-
niers Commeet Borger
1696

Verlichterie-Kunde,

Of recht gebruyck der

Water-Verwen.

In welcke des selfs kennis, en volkomen gebruyck tot de Schilder-Kunde, ende de Illuminatie ofte Verlichterie noodigh zijnde, kortelijck werden geleert.

Eertijts uytgegeven door den Voortreffelijcken Verlichter

Mr. GEERARD ter BRUGGE.

Ende nu tot nut der Liefhebbers voor de tweedemael doorgaens met noodige aenmerkingh vermeerdert; dienende om neffens het Illumineeren ofte Affetten, oock het Coloreeren en Schilderen met Water-Verwen te Oeffenen.

Door W. GOEREE.

Den tweeden Druck.

Tot MIDDELBURGH,

By *Wilhelmus Goeree*, Boeck-verkooper in *Cicero*. ANNO 1670.

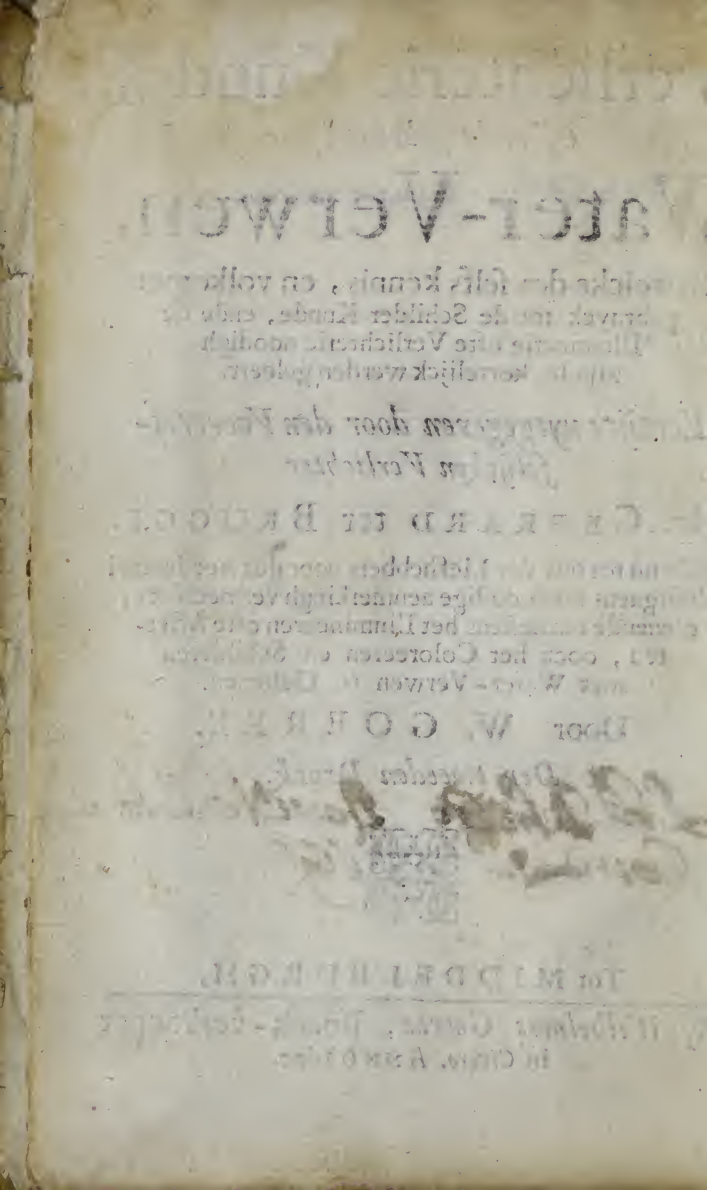

VOOR-REDEN,

Aenden LESER.

GUunſtige Lieſhebbers.

Het is ganſch buyten onſe verwachtinghe gheweeſt, dat doen wy dit Tractaetjen, handelende vande *Verlichterie-Kunde* of recht gebruyck der Water-Verwen, met eenige vermeerderinghe hadden uytgegeven, bevonden hebben dat het by eenighe Liefhebbers is aengenaem gheweeſt, alſoo dat den geheelen Druck in korten tijt gemant is; welck ons heeft gaende ghemaeckt, 't ſelve andermael met eenige byvoeghſels en aenmerckingh in 't licht te brengen; te meer noch, alſoo wy onſe *Inleydingh tot de algemeene Teycken-Konſt* wederom moeſten uytgeven, tot welcke oock geen weynighe noodige dingen tot Onderwijs zijn bygekomen, gelijckwe inde Voor-Reden van dat Tractaet hebben geſeyt: Invoegen deſe beyde, als te vooren in een Bun-

delken ſoude konnen t'ſamen gaen: Doch in het herdrucken van deſe twee zijn wy te rade geworden, dat het niet ondienſtigh ſoude weſen, neffens de Teyken-Konſt, een Inleydingh tot de Practijck der alghemeene Schilder-Konſt, nieulicks daer by te voegen, en dat te laten dienen tot een korten Voorlooper van een ander Groot Werck, dat nu alreede eenige tijt by ons is onder handen geweeſt, in welck wy de Schilder-Konſt in verſcheyden Boecken ſullen Af-deelen, en daer de Teycken-Kunde, Bouw-Kunde, Anatomie of Menſch-Kunde, Ordineeringhe, en Coloreeringh verhandelen, en met Figueren Wiskonſtigh betooghen. Tot welcke uytvoeringh niet alleen koſten en moeyten moeten beſteet werden, maer oock tijdt van nooden is, aen welck het ons dickwils manqueert; Gemerckt deſe Oeffeningh maer een ledige Neerſtigheydt is, die van ons alleen in af-geknepen Uurtjens uyt luſt tot die Oeffeningh, en nuttigheyt der

Leer-

Leergierige beſteet wert, ofte die dewelcke luſt hebben om fraye beſigheden, en Wetenſchappen ter handt te nemen: Gelijcker dan oock verſcheyde Vermaeckelijcke dinghen voor den Menſche ghevonden zijn, die tot een eerlijcke uytſpanningh van de gewoone beroepingh, het ſy dan hoedanigh die weſen mogen, dienen konnen. En gelijck als het een Welighen Acker niet en verergert dat ſy nu met het eene en dan wederom met het ander Vruchtbrengent Zaet bezaeyt werde, of oock ſomtijts Brake gelaten wort, alſoo wort oock een goet Verſtant grootelijcks verbetert door 't Oeffenen van verſcheyde eerlijcke Konſten en Wetenſchappen. d'Arbeytſaeme neerſtigheydt van onſe Beroepingh en wort noyt beter bevordert, dan wanneer ons ghemoet een ſoete uytſpanninge gegeven wort; na welcke verpoſingh men t'elckens wederom als een Herſchapen Menſch kan aenden Arbeyt vallen. Veele (behalven noch veele die de Leegh-ganck ſoecken)

ken) trachten hunne verpoſingh, ick weet niet waer elders heen te haelen, maer eylaes ſy vinden niets, als te blijven die ſy waren, en nergens van te weten. Hoe menigh Braef Jongh Borſt, en ſietmen onder deftige Luyden Kinderen niet, die door de Ledigheydt, en yverloosheydt tot de Studie, en Oeffeningh van Konſten, (ofte om datmen niet altijt Boecken en kan) tot verachte en ſlaefſe onhebbelijcke Exercitien vervallen, ſcheppende nergens vermaeck in dan inde Drinck-Winckels en Tuys-Schoolen; daer dickwils het Verkeer-Berdt haren Boeck is, daerſe door de dagelijckſe Oeffeningh ſoo wis in werden, datſe alle de Folys met de Schijven wel by Doncker ſouden weten op te ſlaen. Daer is in 't Opſnyen en groot-ſpreken de minſte een Corporael; maer datm'er eens van eenige Konſtige, Nuttighe, vermaeckelijcke Oeffeningh Study of Wetenſchap, als van de Zangh-Kunſt, Wis-Kunſt, Teycken en Schilder-Kunſt, of andere Natuerkundige

dige Wijsheyt ſoude willen ſpreecken, men ſoude vande meeſte dickwils ſoo veel grondighe reden hooren voortkomen, als of men voor die tijdt in 't Landt vande Stomme was. Hier uyt kan men leeren weten, datmen de wetenſchappen noch Konſt-handelinghen by de ſulcke, noch in hare Scholen niet ſoecken moet. Soeckt gheen gebrade Worſten in een Honde-Kot want ſy zijnder niet ſeght den Heer de *Bruyne*, en 't is oock ſoo. Men moer de goede Oeffeningen vinden inde gene welcke ſtil van Geeſt en geſet van verſtant zijn, deſe beminnen in 't ghemeen de Konſten te gelijck met dieſe Oeffenen; en 't welck een onfeylbaer Teycken is van Leerſaemheydt, ſy hebben vande Konſtenaers een groot-achtingh. Het is grootelicks te verwonderen datter ſoo weynigh (buyten die de Schilder-Konſt, Beeldthouwerye, en diergelijcke handelen,) de Teycken-Konſt oeffenen, ofte haere gronden verſtaen, daer het nochtans het alderbequaemſte

middel is, om aen het verſtandt vanden Menſch een algemeene kennis, en mannier van beſeff mede te deelen; invoegen daer by na niets en kan voorkomen of men ſalder met Oordeel van konnen ſpreecken, en ſijn eyghen nuttigheden van genieten; als wy dat breeder in onſe Teycken-Konſt hebben getoont. Onder allen blijft dit ſeecker datmen de Teycken-Kunde verſtaende, bequaem is, om ſonder Onderwijſingh veele dingen tot ſijn vermaeck aen te vangen. En om niet van Mathematiſche Konſten, of andere daer van afhangent te ſpreecken, ſoo iſſe byſonderlijck een ſeer bequaeme aenleydingh, om ſich tot de Verlichtery-Kunde, of Schilderen met Water-Verwen te begeven, ghemerckt dit niet van het Teyckenen en verſchilt, als in dit Tractaet op ſijn plaets aengeweſen wort. 't Selve kan oock met ſeer weynigh moeyte en omſlagh geoeffent werden, en vereyſt op verr' na ſoo veel arbeydts, gemors noch ſta breet niet als wel het Schilderen met d'Oly-

d'Oly-Verwen op Tafreelen; maer seer beknopt, en in kleyne plaets kanmen dese dinghen na sijnen lust doen; oock af en aengaen als men wil, en soo voorts. Oock konnen door de Water-Verwen aerdige en fraye dingen gemaeckt worden, soo wel van die gene welckmen selfs Inventeert, Teyckent, Copyeert, ofte na het leven volght, als Opgedruckte Papiere Print-Kunst: welck laeste meest geoeffent wort van d'Afsetters, die de Zee en Landt-Caerten, Atlassen en andere dinghen Illumineeren, om hun daer mede te Erneeren. Doch het Schilderen met Water-Verwen, is voor de Ionckheydt een uytnemende fraye Konst, om den ledigen tijdt tot uytspanningh daer in te besteden; is playsant in het doen selfs, en eerlijck wanneermen door de selve yets Geestighs voltrocken heeft. 't kan oock voor de bejaerde een lustighe doeninghe wesen, voor die haeren lust daer toe konnen inlaten: Oock insonderheydt voor Ionge Dochters, en aensienelijcke Dames,

Dames, die vele ledigen tijdt hebben, en die doch wel tuſſchen de Spiegel en de Kam, in dingen van minder aenſien haer beſich houden. En of ſchoon deſe teghen ons mochten inbrenghen, datter veel aen vaſt is, datmen de Teycken-Konſt diende te verſtaen, en deſwegen veel Arbeydts en Hooft-breeckingh van nooden is, om de Verlichterye-Kunde te Leeren; ſoo moetmen hier op weten, dat alhoewel deſe Konſt ſulcks al vereyſt, ghelijckſe dat oock doet; datter evenwel veel fraye dingen inde ſelve konnen ghemaeckt werden, ſonder heel geleert inde Teycken-Kunde te weſen: gelijck als daer dan zijn, de Freuytagien, Bancketten, Vogelkens, en alderhande Looven en Bloemen, welcke inſonderheyt playſant voor d'Ooge zijn, en ſtoffe genoegh geeft, van veranderlijckheyt, oock om ſijnen goeden Geeſt en Kennis diemen beſit, daer in bekent te ſtellen, en een roemruchtigen naem van hem te laten uytgaen. De ſwaere dingen, als daer zijn

Beel-

Beelden, Ordinantien, Beesten, Lantschappen en diergelijcke mogen Jonge Borsten, ofte die na meerder Geleertheydt staen, of alreede hebben, aenvanghen, na dat yeder tot dese andere tot andere dingen van sijn ingenium geleyt wort; oock kan het ligt gebeuren dat sommige Geestige Ionckvrouwen door 't Oeffenen vande gheringhste Werckstucken, inde Konst, door het wel gelucken van haren Arbeyt, lust souden krijghen om verder tot de algemeenheydt deser Konst in te booren, en alsoo uytnemende te werden. Den Geest besit hier de Vryheydt, soo wel als inde algemeene Schilder-Konst op Tafereelen, want daer in verkiest yeder Meester soodanighen Study als met sijne genegentheydt alderbest accordeert, ghemerckt het niet wel alle Universeele en in elck dingh, even groote Meesters konnen zijn. 't Is dan ons voornemen tot allen desen, de Verlichterye-Kunde te vertoonen, de Verwen na hunnen aert te leeren kennen, temperen, aenleg-

leggen, en daer mede alle dingen Natuerlijck na den Aert der Schilder-Konſt te Coloreeren; en dat ſoo wel tot een nuttigh Tijt-verdrijf en verluſtinge van den Geeſt, voor dieſe alleen tot vermaeck willen Oeffenen, als voor die hun daer mede Erneeren willen. En alhoewel dit Tractaet eertijdts door Mr. *Gerard ter Brugge* is uytgegeven, ſoo hebben wy evenwel de Vryheyt genomen om 't ſelve voor de tweede reys met eenige noodige dingen te vermeerderen; en wel voornamentlijck om dat het voornemen van dien Autheur niet anders en is geweeſt, als om het Afſetten ofte Illumineeren van Papiere Konſt-Printen, Caerten, en diergelijcke te leeren, ſonder yets meer; en dewijlmen bevint dat Printen beverwen is Printen bederven, indien het niet wat verder uyt de Teycken en Schilder-Konſt en worde ghehaelt, ſoo hebben wy dit geheele Werck ſoodanigh gheſchickt, dat neffens het Af-ſetten oock het Schilderen met Water-Verwen daer vol-

volkomen uyt kan geleert werden, gemerckt die oock in veelen met deſelve accordeert, als in dit kleyne Werckje ſal geſien worden: verhopende dat dit geen minder aengenaemheydt, Nuttigheyt en ghebruyck by de Liefhebbers en ſal hebben als het eerſte, op datwe daer door moghten aengeprickelt werden om d'andere dinghen die by ons onderhanden zijn, met ſpoet af te veerdighen, ten eynde het algemeen de Nuttigheydt in korten daer van be-erven mogte. 't Welck wenſcht uwen, &c.

GOEREE.

Verlichterie-Kunde.

Het eerſte Capittel.

Vande Verwen en Gereetſchappen diemen inde Verlichterie gebruyckt.

EEr dat wy ſullen ſpreecken van het bereyden en gebruycken der Verwen, ſoo ſullen wy eerſt alle de voornaemſte die inde Verlichterie-Kunde ghebruyckt werden, beneffens d'andere weynighe Gereetſchappen vervolgens aenwijſen; op dat den Liefhebber wete, van welcke dinghen hy ſich ſal moeten verſien, om alles wat door de Water-Verwen kan ghedaen werden, daer mede te konnen uytvoeren.

Wy hadden ghemeent door een Figuerken, alle de eygen Coleuren der Verwen, in hunnen aerdt aen te wijſen, op dat daer door de Leerlingen, die het Schilderen met Water-Verwen eerſt by de hant nemen, en de Verwen ſelfs noch niet en kennen, die als door een Stael, of Monſterken, ſouden mogen leeren onderſcheyden; tot welcker eynde wy deſe volgende Perxkens hadden geordineert; dan alſoo 't ons aen den tijt, (die daer al wat veel ſoude moeten aen beſteet geworden zijn) gemanqueert heeft, iſſet nagelaten; en hebben deſelve alleen leedigh daer by gevoeght, en met Nombers gheteyckent, vol-

gens de Benamingh der Verwen; den Oeffenaer kan die na het bekomen sijner Verwen, nu en dan yeder op sijn Nomber een Percktjen beleghen, sy konnen bequamelijck dienen. tot de Memorye, en oock tot aenwijsinge, om alsmen eenigh Stuck Wercks wil Coloreeren, in ghedachten te doen komen, wat Verwen of Coleuren men ordineeren en by den anderen schicken wil; gemerckt alle dese Verwkens by den anderen geleyt, u dat voordeel sullen verschaffen: Daer-en-boven, soo kan de gene die dese moeyte op hem neemt, andere Leerlinghen daer door goet Onderwijs geven.

De soorten der Verwen in de Water-Verwen gebruyckelijck, zijn dese volgende.

Wit.
1. *Loot-wit.*
2. *Schelp-wit.*
3. *Schelp-silver.*

Blaeuw
4. *Indigo.*
5. *Blauw Lack.*
6. *Blaeuw As.*
7. *Smalt.*
8. *Oltermarijn,*
9. *Lackmoes.*

Geel.
10. *Ligte Schijt-Geel.*
11. *Bruyne schijt Geel van verscheyde soorten.*
12. *Mastiçot.*
13. *Geel Opre-ment.*
14. *Saffraen.*
15. *Geel-Besien.*
16. *Geel Oocker.*
17. *Guttegom.*
18. *Rusgeel.*
19. *Schulp Gout*

Groen
20. *Spaens groen*
21. *Sap groen.*
22. *Bergh groen.*
23. *Groene Aerd of Terre-verde.*

Root.

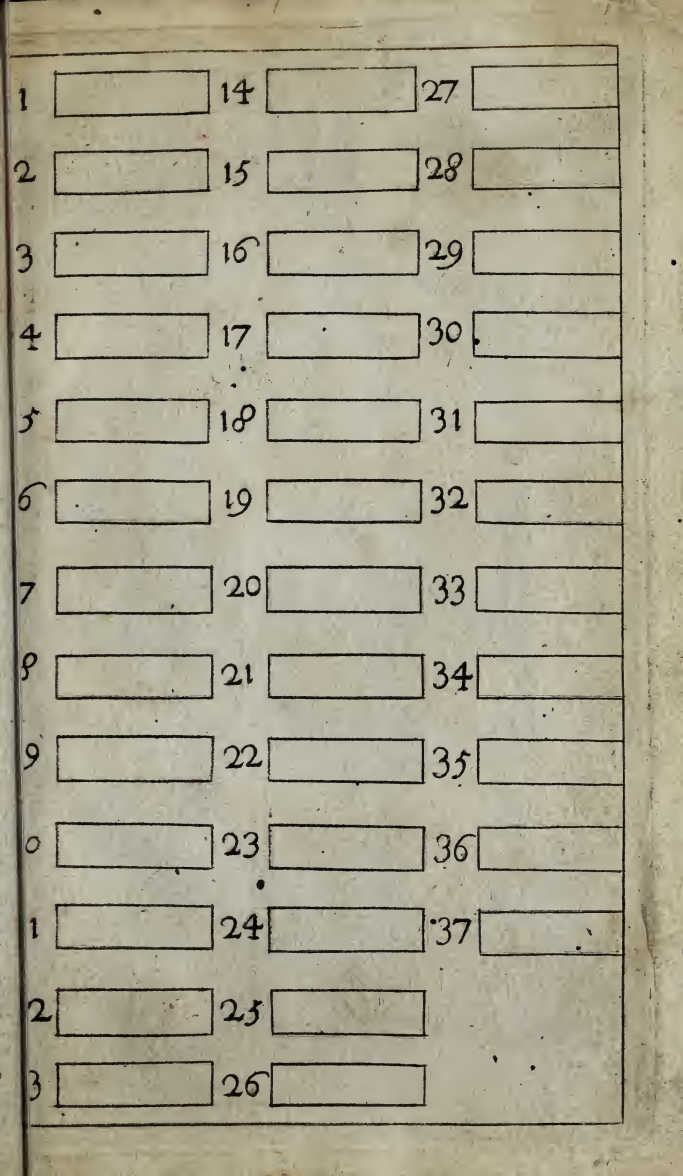
1
14
27
2
15
28
3
16
29
4
17
30
5
18
31
6
19
32
7
20
33
8
21
34
9
22
35
10
23
36
11
24
37
12
25
13
26

Root.
24. *Fermilioen.*
25. *Meny.*
26. *Root Krijt.*
27. *Roon Oocker of Bruyn root*
28. *Lack.*
29. *Brezilje verf*

Bruyn.
30. *Bruyn Oocker*
31. *Bitter, of Roet uyt de Schoorsteen.*
32. *Keulse Aerde*

Swart
33. *Lamp-swart*
34. *Been-swart.*
35. *Wyngaert-swart.*
36. *Smee-Kool-swart.*
37. *Oostindische Inct.*

De andere Coleuren nu die in de Verlichterie souden mogen dienen, konnen alle uyt dese boven-genoemde Verwen, door vermengingh getempert en gevonden werden; gelijckwe in't vervolgh van yeder soort, neffens haer bereydinge, gebruyck en werckinge, sullen aenwijsen.

Vande Gereetschappen tot de Water-verwen noodigh, en eerst vanden Vrijf-steen.

Men sal sich versien, van eenen goeden Vrijf-steen, die wel gelat en hardt is, en in't vrijven niet af en neemt; want de Verwen (insonderheydt de Water-Verwen) werden door het afnemen vanden steen, of sachtigheyt vanden looper, seer bedorven, en de levende gloyentheydt als uyt-geblust. d'Ondervindinge heeft geleert dat de Porphyr steenen en Serpentijn steenen seer goet zijn: oock wel eenighe

platte af-geſaeghde Keyen; de Marmer-ſteen is veeltijdts te ſaght; dan konnen ſommighe goet gemaeckt werden, door een Maent 10 a 12 inden Oly te leggen, en dan wederom een ganſche Somer inde Sonne laten droogen en hardt worden.

Die ganſch ſinlijck op hare Verwen willen weſen, en niet meer van nooden en hebben, als tot hare vermaeckelijcke Oeffeninghe dienſtigh is; deſe konnen haer bequamelijck met een ſtuck effen Spiegel-Glas, op een effene Block of dicke Planck, wel ſuperficiel, en gelijck dragende met Pick vaſt gheſet, behelpen; deſe hebben geenen noodt van af-ſchueren, dan men moetſe voor 't vallen waghten, want het Glas als 't bekent is, is breeckende waer.

Vande Pinceelen.

Aengaende de Pinceelen, daer van moetmen der veel hebben, op datmen in Curieuſe dingen niet verleghen zy, maer licht een ſchoon nemen kan; de Borſtelkens en Vis-pinceelen, komen hier minſt te paſſe, als alleen in Lochten en diergelijcke dinghen aen te leggen, diemen verdrijven moet. Oock voor die gene welcke in het af-ſetten groote dingen komen te maecken, en heele Gronden en Velden, als in Caerten de Om-wercken aen te leggen; maer anders zijn de Pinceelen beſt. Die ſijn dingen ſuyver en net wil doen, moet tot yeder byſonder Colorijt dat hy Tempert ofte gebruyckt, 't ſy dat hy d'een op d'ander leydt, ten minſten twee Pinceelen houden, oock wel dry, op dat hy

daer

daer mede niet en behoeve van d'een Verf in d'ander te komen, waer door de Verwen vuyl worden, en haer ſchoon Coleur verlieſen.

Stucken Glas om de Verwen op te Temperen, &c.

Men moet hem hier oock verſien van ettelijcke ſtucken Blanck Glas, die gelat en ſuyver zijn, dienende om ſijne Verwen op te leggen, daer op te Temperen, en van daer te gebruycken; gemerckt houte Palletten hier toe niet en dienen. En op datmen den aert en kracht van yeder Verwe beter op 't ſelve ſoude konnen onderſcheyden en ſien, ſoo kanmen deſe ſtucktjens Glas, van achter met ſuyver wit Papier beplacken, ſoo ſal door de Onderſteuningh die het Papier aen het door-ſchijnigh Glas verſchaft, de eygenſchap van yeder Verf beter geſien werden. Doch en hebben d'Affetters, veel min de Dozijn Werckers, die de Verwen in menighte moeten gebruycken deſe dingen niet van nooden, maer konnen die uyt hare Backjes en Schulpen wel verarbeyden. Men moet ſich oock verſorgen van een Laetjen, 't welck men decken kan, dienende om daer in ſijn Verwen (buyren Oeffeningh zijnde,) voor Stof, Zandt en Vuyligheydt te bewaren. 't Geen vorder van nooden is, als Flesjens, Gom-water, en andere dingen, ſal genoegh uyt de gebruycken af-genomen konnen werden. Volght nu de beſchrijvinge van alle de Verwen in Order.

Het tweede Capittel.

Van 't Loot en Schelp-wit ſijn Temperatie en gebruyck, oock van het Schelp-ſilver.

LAet ons nu van yeder Coleur en die Verwen die daer onder behooren, kortelijck yeder ſijn aert, Temperantie en gebruyck aenwijſen, op datmen eerſtelijck de natuere der Verwen kennende, lichter moghte verſtaen, 't gene van 't aenleggen en Oeffenen der ſelve, in 't vervolgh ſal geſeyt worden.

Loot-Wit.

Wy beginnen dan eerſtelijck van het Loot-Wit, en Veneets Schelp-Wit. Dit ſalmen wel ſterck en fijn met ſchoon Rege-water vrijven, (wantmen geen ander tot eenighe der Water-Verwen neemt;) en dan met Gom-Water dat niet te vet is Temperen: met het ſelve leytmen alle Sijde Kleeden, Lijnwaet en andere dingen aen; men ſchaduwt het ſachtjens met dun Indigo-Blaeuw, en ſomtijts wat purper daer onder; de voornaemſte Diepſels doetmen met wat ſwart onder het Indy-Blaeuw, men hooght dit met ſterck Wit, dat ſommige wel met Schelp-ſilver doen; dan 't moet ſoberlijck ghehandelt werden,

werden, of men maeckter de dingen belachelijck mede.

De manniere hoemen dit Schelp-silver maeckt, sal by de Geele Verwen gheseyt werden, vermits wy daer oock sullen handelen van het Schulp-Gout te bereyden; dan men vint het selve beyde genoegh te Koop. De Voorvallen nu daer het Wit in andere Verwen meer ghebruyckt wert, sullen wy op veel plaetsen aenmercken, want by na alle Coleuren op d'een of d'ander wijse dat van nooden hebben; waerom het by de Boter vergeleecken wert, die alle Spijsen verbeetert.

Men moet oock over de Witte Verwen aenmercken, datmen die, inde dingen welcke daer alleene mede moeten aengeleyt werden, eenigsins kan ontbeeren, voornamentlijck in Lijnwaten ende dierghelijcke; latende den Witten grondt van het Papier of Parquement daer toe dienen, en schaduwen dat met Oost-Indischen Inct, of wat Indy-Blaeuw en Swart, heel sachtjens, als hier en daer op sijn plaets noch sal aengemerckt werden.

Het derde Capittel.

Vande Blaeuwe Verwen, haer soort, Temperantie ende gebruyck.

Indigo.

WAt de Blaeuwe Verwen aengaet, daer van is den Indigo, onder de Water-Verwen

wen een vande voornaemſte. Men kan de beſte daer in onderſcheyden, datſe licht, blinckende en ſponcieus is; anderſins wert inde ſelve veel bedrogh ende vermenginge gedaen, die wel tot andere dingen, maer niet tot de Schilder-Konſt kan gebruyckt werden. Deſe Indigo moet met ſchoon Water langhe gevreven werden, want hoe langer hy ghevreven wort, hoe dat hy al ſchoonder wert. Deſe tempertmen oock met Gom-water; alleen en wert die nergens aengeleyt, om datſe te ſterck, doncker en onplayſant uyt haer ſelven van Coleur is; dan wanneer die met Wit ghetempert is, geeft die in verſcheyden trappen een ſchoon Blaeuw. Men kan daer mede allerhande Blaeuwe Metſel-wercken en Gebouwen, ſoo oock Colommen, Trappen, Voor-gevels, en Peuy-balien of Balonſters aenleggen; als mede eenige Wateren, en Yſerwerck; oock eenige Lakenen, en lijvige Kleeden. Men ſchaduwt die dinghen met de ſelve Indy-Blaeuw, en wat ſmalt daer onder, en wort gehooght met Wit en Blaeuw; oock wel op de ſnelſte dagen, met Wit alleen: ja ſommige doent oock met Schelp-ſilver; dan dit is te gemaeckt, en voor een die de Konſt verſtaet, niet gheraden. d'Andere ghebruycken die deſen Indigo in de Temperantie met andere Verwen heeft, ſal hier en daer in 't vervolgh gevonden werden.

Blaeuwe Lack.

Belangende de Blaeuwe Lack, die verſchilt niet veel vanden Indigo, alſoo die meeſt daer uyt ghemaeckt wert. Inde Oly-Verwen wort die

die meer gebruyckt, om datſe het Verſterven minder als den Indigo onderworpen is. Dieſe inde Verlichterie wil gebruycken, haeren aert is even als den Indigo.

Blaeuwen Aſcus.

Den Aſcus nu, ofte Hemels Blaeuw, is mede een ſeer ſchoone Verwe; wert van verſcheyde ſoorten hoogh en leegh van Coleur ghevonden; men moet altijdt na de ſchoonſte, vetſte, fijnſte, en minſt ſandaghtighſte omſien; waerom oock ſommige Liefhebbers den Oltermarijn veel tot Curieuſe dinghen ghebruycken; maer alſoo deſe, die heel ſchoon is, ſeer dier is, en op alle plaetſen niet ghevonden wort, ſoo kan men 't met den beſten Aſcus wel doen. Den Aſcus, dewijlmen hem altijt fijn vint, behoeft men niet te vrijven, ofte hy ſoude fijn ſchoon Coleur verlaten, gelijck daer meer Verwen van dien aert zijn; als den Meny, de Maſticot, Smalt, en diergelijcke. Hierom moetmen die alleen met Gom-Water Temperen, en gebruycken haer met een weynigh Loot-wit daer onder, 't welck haer geſmijde maeckt, vermits hy veeltijts wat ſchrael valt, waerom Curieuſe Bloem-Schilders, en andere die deſe veel gebruycken moeten, groote moeyte aenwenden om ſchoone Aſſen en Oltermarijnen te bekomen. Met deſelve kanmen allerhande Kleedingen aenleggen, en ſchaduwen die met Aſcus en Indy-Blaeuw; ende de voornaemſte ſchaduwen en diepſels met Lackmoes dat weynigh Gegomt is; het Hoogſel met Aſcus, en wat veel Wit. Men leyt met

de voorſchreven Aſcus, oock allerhande Loghten aen, als mede alle Landtſchappen, Steden, Bergen en Geboomten, die ſeer verre in 't verſchiet liggen, daer toe men meer wit dan Aſcus nemen moet. Oock doetmen daer wel een weynigh Lack onder, om de verſchieten na een Purperachtige dyſigheydt te doen aerden; doch al na dat de gheſteltheydt des Lochts vereyſt. Dit ſchaduwtmen met Aſcus, en hooget met Wit, gelijck breeder inde mannier van verſchieten te Coloreeren ſal geleert werden. Staet noch weghen den Aſcus te Noteeren, datmen daer niet veel mede en moet morſſen, of onder andere Verwen mach komen, maer ſuyver handelen, want alſſe niet ſuyver geleyt is, ſoo komt die licht groen te werden; inſonderheyt alſmen die alleen ſoude willen aenleggen; doch het wit kan dit in veelen wederhouden.

Smalt.

De Smalt vintmen oock van veelerley ſoort in fijnte, en ſchoonheydt van Coleur; men kan die even als den Aſcus gebruycken; Maer alſoo hy wat dick en kladdigh valt, ſoo iſſe wat moyelijck om wel te handelen; inſonderheyt alſmen hem alleen ſoude willen aenleggen, gelijck van veele ghedaen wort, inſonderheydt in het Afſetten van Devotie Printen, of oock dingen van geringe Prijs. Dan alſmen hem egter wilde gebruycken, ſoo moetmen die met wat Wit temperen, en ſchaduwen met Smalt en Indigo, ende de toetſen en diepſels met Lackmoes ofte Indigo: dit hoogtmen met meer Wit als Smalt, en voorts als vanden Aſcus is geſproocken.

Lack-

Lackmoes.

Den Lackmoes en dient om hare Bruynigheydt nergens alleene aengeleydt, dan alleene tot eenige donckere en regenachtige Lochten, doch ſalmenſe evenwel een weynigh met ander Blaeuw temperen; oock om datſe anders ros wort en haeſtigh vande Lucht op eet: Om dit te beletten, ende een ſchoone Blaeuwe Verwe uyt deſelve te maken, ſoo moetmen die temperen met goede ende klare Seep-ſieders Looge. Wanneer de Lackmoes nu door lange ſtaen ſijn Coleur verlooren heeft, kanmen die met weynigh Kalck daer in te doen, veel ſchoonder maecken dan die te vooren was. Anderſints en heeft den Lackmoes geen gebruyck, dan alleen datſe dient om andere Blaeuwen in 't Temperen bruynder te maecken, en ſchaduwen en diepſels op deſelve mede te leggen.

Oltermarijn.

Aengaende den Oltermarijn, ſijn Temperatie en gebruyck is als vanden Aſcus geſeyt is; men moet die om haer Eel Coleur ſuyver houden, en niet meer nat maecken alſmen beſigen wilt; ſtreckt ſich wel uyt, wanneermen die wel komt te handelen; is ſchoonſt wanneerſe op een enckele witte gront geleydt wort; maer over ander Verwen heen, en laet hy hem ſoo wel niet gebruycken.

Het

Het vierde Capittel.

Vande Geele Verwen haer bereydingh, temperantie ende gebruyck.

Lichte Schijt-geel.

VAn de Geele Verwen, alſoo daer verſcheyden ſoorten zijn, ſullen wy eerſt ſpreecken vande Lichte Schijt-geel; deſe ſalmen vande ſchoonſte nemen, en vrijven die met Water, en Temperenſe wat vetachtig met Gomwater; en alhoewel men veel dingen inde Verlichterie voorvallende, met andere Verwen kan afdoen, ſoo dient deſe Schijt-Geel evenwel, om eenige Koper-wercken en Blancke Matalen aen te leggen; datmen ſchaduwen kan met Sapgroen en Indigo; en met Schulp-Gout hoogen, of ſoomen wil anders met Maſticot en Wit, &c.

Bruyne Schijt-geel.

Soo wert oock de Bruyne Schijt-geel, die mede ſchoone en ſlechte gevonden wort, weynigh inde Water-Verwen gebruyckt; maer inde Oly-Verwen geeft de beſte, een Gloeyent doorſchijnigh Colorijt, na den Bruyn-geelen aerdende. Inde Water-Verwen ſoumen in plaets van deſe de Geele Lack, die wat lichter is dan deſe, konnen gebruycken. Het Rus-geel is mede

een

een seer schoone Gout-Geele Verwe, maer is veeltijdts wat dick en savelachtigh, om inde Water-Verwen te ghebruycken; doch kanmen alle dese door den Saffraen, Guttegomme, en Bezie-Geel voorby gaen.

Masticot.

Den Masticot is mede een seer goede Verwe, d'een soort hooger Geel, dan d'ander zijnde, wert meest onder de Groene Verwen getempert, want sy alleen wat schrael is: Sy wert evenwel gebruyckt om somtijts eenige Somerachtige helderheyt, inde verschieten der Lochten aen te leggen, datmen sachtjens tegen de blaeuwe Bergen aen drijven moet: Oock dientse tot Hooghsels van eenighe Boomen, Veldtstreecken van eenighe Verlichte Valeyen, of vlackheden op de Bergen ende diergelijcke, als dat in 't aenleggen vande Landtschappen sal geseyt worden.

Oprement.

Het Geel Oprement, is wel een schoone Verwe, maer seer vergiftigh, daerom men die in 't gebruycken, vanden Mont moet houden. Men vrijft dese met Oude Pisse, en laetse dan droogen; ghebruyckende, Tempertmen die met Gom-water: met deselve machmen aenleggen alle Vrouwen Kleedingen, Sijden en Satijnen; en schaduwen die met Bruyn Oocker en Saffraen, ende de Diepsels met Roedt uyt de Schoor-

Schoorſteen. Dan om haer fenijn wilſe gheen Hooghſel dragen. Oock kanmen deſe wel uyt het gebruyck verbannen.

Saffraen.

Aengaende den Saffraen, die heeft inde Verlichterie-Konſt groot gebruyck: wanneermen die bereyt, ſoo ſteltmenſe in ſchoon Water te weyck, met een weynigh Alluyn om beter uyt te bijten: Hier mede kanmen allerhande Sijdige Kleedingen aenleggen, en ſchaduwen die met Bruyn Oocker en ſchoone Meny: De diepſels moeten wat Lackachtigh getoeſt zijn; het en verdraeght oock niet wel hooghſels, dan alleen Gout, dat in alle Kleedinghen niet en ſchickt, ten ſy in byſonder voorval, van Koninghlijcke Borduerſels ende anders.

Alsmen daer wat Meny ende Gom-water in doet, kanmen daer allerhande Goude Waeren mede aenleggen. Oock wel eenighe ſchijnſels ende ſtralingen inde Lucht, ofte om het Hooft van eenige Heylighe; men ſchaduwt die met fijne Meny die wat vet Gegomt is, oock wel met wat Bruynen Oocker, of wat Roedt daer onder. De voornaemſte diepſels nu kanmen met Lack en weynigh Swart leggen, en met Schelp-Gout hoogen, ſoomen wil.

Bezie-Geel.

Het Bezie-Geel wert oock veel gebruyckt, en komt in Coleur den Saffraen ſeer na, dient mede

ıede om tot yets Simpel binnen 't Werck te ge-
ruycken, wantmen daer mede, gelijck oock
ıet den Saffraen over andere Verwen niet en
:an heen komen, dewijl het maer een dun ſap
s, dat niet en deckt als op een ſuyveren wit-
en gront; heeft veel gebruyck om in de Lant-
:aerten, de Landen af te ſcheyden, tot welck
y veel gebeſicht wert: oock tot de Boorden,
Comparteeringh, in Schriften en anders van
;roote Caerten te beleggen. Het en verdraeght
)m ſijn doorſchijnentheydt geen verhoogingh,
en ſy met Schulp-Gout. Wanneer men deſe
Bezien wil bereyden, ſoo plettertmen die wat
n ſtucken, doch niet fijn, ſteltſe met Alluyn
:n ſchoon Water te weycke, ſoo ſal het hem in
:en Dagh of twee tot een ſeer ſchoon Geel uyt
recken. Men kan met de voornoemde Bezy-
Geel, allerhande Kleedinghen aenleggen, en
:haduwen die met Saffraen en Schijt-Geel,
ock wel met Meny en Saffraen, ofte Bruyne
chijt-Geel, en de diepſte toetſen met Lack.
y dient vorders om alle ſchijnſelen inde Locht
: maken, oock Vyer en Vyervlammen, en wat
an dien ſlagh is, alſwe vanden Saffraen ge-
:yt hebben.

Geel Oocker.

Geel Oocker, moet wel gevreven en ſchoon
:behoudeu worden, verlieſt licht ſijn Gloyent-
eydt; men Tempert die gevreven zijnde, oock
iet Gom-Water; Is een ſeer vette en nutte
'erwe, maer heeft inde Verlichterie ſondet-
ıgh geen gebruyck, als alleen om eenige Sant-

gronden,

gronden, Zeylen van Schepen, of nieuwe Houtwercken aen te leggen, datmen met Bruyn Oocker schaduwt, en met Wit en geel Oocker, of diergelijcke, hoogen moet.

Gutte Gomme.

Belangende de Gutte Gomme, die geeft een seer schoon Geel, by na den Saffraen gelijck, maer is vetter. Deselve solveert of smelt terstont wanneermen een weynigh daer van in een drupken schoon Water vijf ses leght; Sy is bequaem om Kleedingen en Gout-wercken aen te leggen: dan het is wat ongemacklijck om met andere Verwen daer over heen te Schilderen. Wy soudender meer van seggen, maer kan inde Verlichterie licht ontbeert worden.

Schulp - Gout.

Dewijle daer geen Verwe en is, die het Gout in kracht en glans kan te boven haelen, soo en salmen het selve nergens alleen aenleggen, maer dat alleen laten dienen om hier en daer eenige dingen te verhoogen, ofte oock wel tot Cieraet: Maer indienmen yets Vergulden wilde, ofte dat soo begeerde te doen schijnen, als in Wapen - Schilden, Velden, en anders, soo kanmen dat, wanneer 't aengeleyde Grondroogh is, op een gelat eycken Plancktjen leggen, en Bruneeren dat met eenen Wolwe, of Honde-Tant; leggende voor d'eerste reys daer een Gebruneert stucktje Post-Papier over heen,

daer

daer na met de bloote Tant op 't Gout; om welcke reden het mager moet Gegomt weſen: 't geen oock door Bladt-Gout kan gedaen werden, voor die met het ſelve weet om te ſpringhen; anderſints ſalmen in 't Schilderen met Water-Verwen, 't Gout ſoo ſpaerſaem gebruycken als 't mogelijck is, want veele hun Werck daer t'eenemael mede bederven; dies wy raden, dat, die eygentlijck met Water-Verwen Schilderen willen, het ganſch uyt hunne dingen wegh bannen, of beſighen het ten naeuwſten ghenomen alleen, aen Goude geſchirren, diemen ſoo wil vertoonen; en voorts aen Boortſels, Borduerſels, Franien en dierghelijcke, die eygentlijck Gout moeten vertoonen.

By aldien dat nu yemandt ſich wilde gelegen laten zijn, om dit Schulp-Gout ſelfs te bereyden, (niet tegenſtaende dat ghenoegh te Koop gevonden wort, oock wel dat van Koper in plaets van Gout gemaeckt wert, als ick my heb laten berechten, 't welck niet en deught; en is in 't ghebruyck ſavelachtigh, en ſonder glants, hoewel het hoogh van Coleur is.) ſoo willen wy in 't voor by-gaen de manniere daer van aenwijſen. Neemt oprecht Salarmoniac, en ſeer vet en klaer Gom-water, vrijft het tot een wit Papken; dan neemt geſlaghen Bladt-Gout, t'elckens een Blaedtjen ſeffens, vrijft het daer wel kleyn onder, dan wederom een ander, en ſoo al voort, tot dat ghy Gout genoegh hebt; dan vrijft het t'ſamen wel fijn een ganſche uere langh; neemt het ſuyver op, doet het in een ſchoon Glas met klaer laeuw Regen-Water, roert het met een Vederken wel onder een en laet het ſincken; geſoncken zijnde, giet het

ſoetjens af, en vult het wederom met water als vooren, en wederom roerende, en gheſoncken zijnde afgieten, Continueerende dat ſoo lange, tot alle de Vettigheydt en onſuyverheydt vanden Salarmonica wegh is, u Gout dan ſchoon zijnde, ſult gy 't met een Pinceel in een Schulp verſpreyden en laten drooghen; doch ſtaet te Noteeren, datmen dit in verſcheyde Schulpen en in yeder een weynigh moet doen, op dat men in 't beſigen niet veel meer en ſou behoeven nat te maecken, alſmen verbruycken wil; welcke natmakingh men doet met mager Gom-Water. En gelijckwe hier van het Gout geſeyt hebben, ſoo handelt men even met het Silver; invoegen de bereydingh en gebruyck, een en 't ſelve is.

Het vijfde Capittel.

Vande Groene Verwen, haer Bereydingh, Temperantie ende ghebruyck, volgens hun verſcheyde ſoorten.

Spaens Groen.

GElijck de Groene Verwen mede ſeer verſcheyden zijn, en veelerley in Trappen uyt elkanderen, door de vermengingh konnen voort gebracht werden, ſoo willen wy hier eerſtelijck hande-

handelen van het Spaens Groen, alſoo dat veel inde Verlichterie geoeffent wort: Men moet het ſelve wel lange en ſterck met een weynigh Wijn-ſteen, en Wijn-azijn vrijven, en dan door een doeck ſijghen, en het dunne en klare Sap alſoo gebruycken, 't wert oock door het ſtaen niet te ſlimmer; met het ſelve kanmen bequamelijck allerhande zijde Kleedingen, oock Velden, Boomen, en groene Loof-Bladen aenleggen, en ſchaduwen die met Sap-groen, en wat vanden ſelven Spaens Groen, ofte Sap-groen alleen, na dat het ſterck en gloeyent moet ſchijnen. Men hooght dit wel met Maſticot en wat Wits. Uyt dit Spaens Groen kanmen verſcheyde ſchoone Coleuren van Groen temperen, Namentlijck aldus: Spaens Groen met Sap-groen, ghemenght geeft een ſchoon Groen. En ſtaet wel te letten, dat hoe meerder Sap-groen ghy daer in doet, u Groen al donckerder ſal worden, welcke oock gheſchaduwt en gehooght wert als vooren. Soo geeft Spaens Groen, en Maſticot, een playſante ſchoone Verwe. Inſgelijcks Spaens Groen met Galle van een Snoeck ghemenght is oock ſeer ſchoon Groen. Men vint van dit Spaens Groen het welck Gediſtileert is; 't welcke ganſch ſuyver is, en wert inde Oly-Verwen daermen 't Spaens Groen om ſijn fenijnigheydt niet en beſicht, gebruyckt om te Lackſeeren. Men kan dit inde Water-Verwen gevreven als vooren oock beſigen, ghemerckt het ſeer ſchoon ende gloeyent op een ſuyvre witte grondt komt te decken.

Sap-groen.

Het Sap-groen hoewel het een ſonderlinge goede en nootſaeckelijcke Verwe inde Verlichterie-Kunde is, ſoo wertſe nochtans om haer vettigheydt en donckerheydt nergens, ofte ſeer ſelden alleen aengeleyt, maer men ghebruyckt die om daer mede te ſchaduwen, en te diepen; oock om andere Groenen daer mede ſtercker te maken, als doorgaens blijcken ſal. Het en kan oock niet als inde Water-Verwen ghebruyckt werden, vermits het een Sap is, dat geen Oly of Vernis aen en neemt. En gemerckt het uyt ſich ſelven ſeer vet is, ſoo en behoeftmen daer geen Gom-Water, maer alleen gemeen Water toe te gebruycken; ten ware Water dat ſeer flaeuw Gegomt is.

Verſcheyde Groenen.

Behalven deſe boven-genoemde, ſoo zijnder oock noch verſcheyde andere Groene Verwen, die, al hoewelſe niet veel vanden andere en verſchillen, met beſcheydentheydt vanden Liefhebber dienden gehandelt te werden.

Voor eerſt is 'er dan het Bergh-Groen, dit ſalme temperen met vette Gom of Lijm-Water, en een weynigh Honigh om de ſchraelheydt te binden, en is bequaem om ſijde Gordijnen en andere Kleedingen aen te leggen: Men doeter om 't ghemacklijck gebruyck wel wat Wit onder,

der, men ſchaduwet met dun Sap-groen, en Hooget met het ſelve Groen en Wit.

Engels-Groen, getempert en aengeleydt als voorſchreven, geſchaduwt met Sap-groen, en Maſticot gehooght, heeft mede eenigh gebruyck wanneermen 't na de Konſt weet te handelen. Sever-Groen komt met deſen in allen over een. De Groene Aerde ofte Terreverd, wort inde Verlichterie om ſijn onplayſant Coleur niet gebruyckt, ſoo dat wy achten niet noodigh te zijn yets meer vande Groenen te ſeggen, ghemerckt die d'een uyt d'ander, daer-en-boven uyt Blaeuw en Geel te ſamen gemenght, in ontelbare verſchillige Coleuren konnen getempert en door Wit, of Geel na begeeren ge-aert werden.

Het ſeſde Capittel.

Vande Roode Verwen haer bereydinge, temperantie ende gebruyck.

Vermilioen.

ONder de Roode Verwen en is gheen ſoo ſchoon dan den Cinober, ofte Fermilioen; het ſelve vintmen meeſt altijdt ſijn gevreven en droogh. Men tempert het mede met Gom-water, en leyt daer mede allerhande Kleeden aen, doch niet te dick, want het is een ſtercke Verwe; men ſchaduwt deſe met ſchoone Veneetſe Lack, en de donckerſte ſchaduwen en diepſels,

met de selve Lack en wat swart daer onder: en hooghtet met Fermilioen en Wit, ofte Wit en Menie; de Fermilioen wert oock in Lijf-Verwe of Cornatie tot de Naeckten, doch soberlijck ghebruyckt, alswe op fijn plaetse sullen leeren.

Menie.

De Meny is wel schoon maer een schraele en zantachtige Verwe, daerom datmen die omse wat te vergoeden, door een stuck fijn Camerix doeck moet uyt-buylen: anderfins ghebruyckt men oock wel gedisteleerde Meny, of liever Gewasse Meny, welcke seer fijn suyver en hoogh van Coleur is. Men tempert dese met wat vetachtigh Gom-water, en daer mede leyt-men allerhande Kleeden en Lakenen aen, en men schaduwt die met Lack, gelijck den Fermilioen, en hooghtet met Meny en Wit, oock wel met Masticot. De Meny met Loot-wit getempert, geeft een fraey ghebroocken Coleur, men schaduwt die met dun Lack, en hooghet met Masticot en Loot-wit: Oock de Meny met Saffraen getempert is een schoon Oraengie Coleur, dit schaduwtmen met Fermilioen, en het voornaemste diepsel met Lack, en men hooght het met gemeene Masticot.

Root Krijt.

Het Root Krijt, ofte Roode Aerde, moet men mede wel vrijven, en met seer dun Gom-water

water temperen ; 't geeft een seer goede Verwe , maer is alleen bequaem om dunne over den Witten gront des Papiers heen te leggen , laet hem seer wel handelen , insonderheyt inde mannier van Wassen. Is inde Water-Verwen bequaem , om Paerden , Ruynen en Rotzen aen te leggen ; men moet het schaduwen met Root Krijt en wat Lack , en hooghent met Bruyn Root en Wit , of by aldient wat teer en dun is aengeleyt , kan 't sonder hooghsel op veel plaetsen door gaen.

Rooden Oocker.

Het Bruyn Root ofte Rooden Oocker , is by na het Root Krijt ghelijck , maer kloecker en lijviger om te decken , men moet die wel fijn vrijven , en met Gom-water temperen ; men leyt met deselve alle Mueragien , Ruynen , en Behuysingen aen : Men diept of schaduwt die met stercke Brefilie Verwe , en Bruyn Root , en hooghtse met Bruyn Root en Wit.

Lack.

De Lack aengaende , dewijle datter verscheyde soorten zijn , soo salmen sich bevlijtigen , om vande beste te bekomen , voor welcke de Florentijnsche of Veneetse Lack gemeenlijck gehouden wert , dese moet seer suyver en lange gevreven worden , en met Gom-Water getempert worden : Welcke dan dunnekens aengheleyt zijnde bequaem is tot alle Kleeren ,

Gordijnen, en Fluweelen, dit ſalmen ſchaduwen met wat ſtercker Lack, en de voornaemſte diepſels met Lack en een weynigh ſwart van Wijn-rancken gebrant, en gehooght met Lack en Veneets Schelp-wit. Oock is deſe Lack bequaem om alle dingen te Blooſeeren, oock om met wat Wit getempert bequaem om verſcheyde Bloemen en andere dinghen aen te leggen, als op ſijn plaetſe ſal geleert werden.

Breſilie Verwe.

De Breſilje Hout-Verf komt by na in Coleur met den Lack over een, en konnen uyt deſelve verſcheydè Verwen welcke bequaem zijn om inde Verlichterie-Konſt te gebruycken ghemaeckt werden. Wy ſulien eerſt de manniere van haer te bereyden; en dan hun ghebruyck aenwijſen.

Neemt tot een half Pont gheraſpt Breſilie Hout, een en een half Pint klaer out Bier; een goeden Roemer Regen-water, en ſoo veel Wijn-azijn; dry Loot witten Aluyn, en een Loot Gomme Dragant, laet het t'ſamen een weynigh ſtaen weycken ſoo 't den tijdt U toelaet, zied dit op de helft en giet het als dan klaer af, of ſiget door een Doeck, en bewaertſe koudt geworden zijnde in een Glaeſe Flesken, of verglaeſt Potjen; en ſy ſal buyten ſtof en vuylnis ghehouden, hoe ouder hoe ſchoonder werden. By aldien nu die wat bleeck is, en datmenſe terſtont moeſte beſigen, ſoo ſetter een weynigh van op 't Vyer, en laetſe eens luſtigh op zieden,

den. ſoo wortſe terſtont ſeer ſchoon en bruyn; men kan deſe gebruycken om Kleedingen aen te leggen, en ſchaduwenſe met Lack, maer hooghlels en wilſe niet lijden, waerom die veel tot het leggen vande ſchaduwen alleen ghebruyckt wert, ofte oock van de Af-ſetters om de Provintien inde Lant-kaerten te onderſcheyden. Men kan mede eenighe ſchoone Verwen uyt de voornoemde Brezylje Verwe maecken, en dat door de volgende temperantie. Neemt Brezylje Verwe, tempertſe met Loot-wit, en Pot-aſſe-water, ſoo hebt ghy een ſchoon Violet ofte Purper: Doch men moet wel toeſien, datter niet te veel Pot-aſſe-water in gedaen en wort, want de Pot-aſſe maeckt die doncker, en het Wit maeckt die licht, ſoo datmen hier in na ſijn voornemen moet af of toe doen. Wilmen het Purper uytnemende ſchoon hebben, doeter een weynigh ſmalt in; deſe is dienſtigh om Fulpen en Fluweelen aen te leggen, men ſchaduwt deſe met Lack en Swart, ofte oock wel met Lackmoes, na datmen het uyt den Blæuwen, ofte uyt den Rooden hebben wil, welck alles na den aert der dingen diemen voorheeft te maecken, moet geſchickt werden, en de Konſt Schilder-Kundigh toelaten wil.

Het sevende Capittel.

Vande Bruyne Verwen, haer Bereydingh, Temperantie en gebruyck.

Bruyn Oocker.

ONder de Bruyne Verwen is den Bruynen Oocker geene vande minste, deselve kan met lange en fijn te vrijven niet bedorven worden. Sy is een vette en nutte Verwe; en wort als andere inde Verlichtery met Gom-water getempert: Wanneermen dese met een dropken Saffraen menght soo isse bequaem om alle Stelen, Tacken van Boomen, en veelderley Houtwerck aen te leggen; men mach dit met Roet uyt de Schoorsteen schaduwen, en de diepsels met Roet en Swart: en met Oocker en Wit hoogen. Desen Oocker met Wit aengeleyt, is dienstigh tot het aenleggen van alle Zant-gronden en Klippen, die op de voor-gront komen, welcke met beschey dentheyt moet getempert, gheschaduwt en ghediept worden, na dat die sterck ofte slaeuw, doncker ofte licht moet schijnen.

Den lichten Oocker alsoo sy meest met den Geelen Oocker over een komt, soo wijsen wy den Oeffenaer tot het Vierde Capittel.

Roet

Roet uyt de Schoorſteen.

Het Roet, ofte Bitter dat uyt de Schoorſteen valt, is een ſeer nutte Verwe in deſe Konſt; men ſal hier van ſien het vetſte en bruynſte te bekomen, Ziedent met ſchoon Water een weynigh op, en ſijgent ſaghte door een Doeck; men leyt daer mede alle Baerden, Aerde Wallen, Schorſſen van Boomen, Outheyt, Schuyren, Boere beteerde Huyſen, Schepen en Schuyten aen; en na datmen het licht of doncker aengeleyt heeft, ſalmen het met Roet en Swart, ofte Bruyn Roet alleen diepen en ſchaduwen; ſy en wilt oock niet wel hooghſel verdraghen, gelijck breeder op ſijn plaets ſal geſeyt werden.

Keulſche Aerde.

De Keulſche Aerde is oock een ſchoone, Bruyne ende gloeyende Verwe, dan alſoo men dat met het Bruyn-Oocker en Roet uyt de Schoorſteen doen kan, ſoo kanmen die beneffens den Omber, inde Verlichterie wel ontbeeren.

Het

Het achſte Capittel.

Vande Swarte Verwen, haer Bereydingh, Temperantie ende gebruyck.

Lamp-Swart.

HEt Lamp-Swart wert oock in veelen ghebruyckt, hoewel het Been-Swart beter is; 't ſelve ſalmen met Gom-Water temperen, men kan het oock met Lijm-Water warm zijnde, beſigen, dat beſt voor d'Affetters is. Men mach met het ſelve alle Bonetten, Hoeden, Kleeden, en alle andere Sijde Sleuyels aenleggen, ſchaduwent met dit ſelve Swart, en hoogent met Wit en Swart.

Been-Swart.

Been-Swart heeft alle het ſelve gebruyck, maer moet hart gevreven en met redelijck vet Gom-Water getempert werdeu; en voorts gehooght en geſchaduwt als voren.

Wijngaert-Swart.

Wijnrancken-Swart ſalmen prepareeren van het Hout des Wijngaerts, 't welckmen tot een Kool

Kool wel sal laten door-branden, uytdooven, den As afdoen, en dan wel fijn vrijven, en met Gom-water temperen; daer mede leytmen alle sijde Kleeren, Zatijnen, en diergelijcke aen, en dan met Lamp-Swart dunnekens naden aert der zijden gheschaduwt, en met Wijnrancken-Swart en Wit snellekens gehooght.

Oost-Indischen Inct.

Den Oost-Indischen Inct kanmen mede voor een Swarte Verwe inde Verlichterie ghebruycken, sy laet haer seer bequamelijck handelen, kan seer dun en aerdigh op een Witte grondt aengeleyt worden, dient derhalven om dunne doorschijnige Sleuyels, Floersen en anders aen te leggen, en schaduwen dat met den selven Inct die wat stercker is; aengaende de hooghsels, die vallen weynigh in deurschijnighe dingen, offe konnen door de schaduwen en ployen genoeghsaem aengewesen werden.

Het negende Capittel.

Vande Natmaeckingh der Water-Verwen.

DEwijle dat sommighe Verwen nootsaeckelijck vet moeten Gegomt wesen, en andere wederom mager, oock eenige sonder die; soo moetmen in 't Natmaecken en temperen der selve,

selve, sorge dragen dat hier in de mate behouden worde, volghens dat de nature der Verwe lijden mach: gelijck daer dan is de Meny, de Masticot, Brezilje Verwe, Fermilioen, en oock den Ascus konnen wel stercke Gomme verdragen, maer alle de andere Verwen moghen wel met wat mager Gom-water ghetempert zijn. 't Geen men tot Carnatie ofte Lijf-Verwe in de Naeckten wil ghebruycken, temperen sommige met Lijm-water; dan dese wil wel wat warm verbesicht werden.

De Gomme nu diemen in 't ghemeen ghebruyckt, is Arabische Gom: Dese steltmen te smelten in schoon Regen-water; ghesmolten zijnde, sijghtmen die door een schoonen doeck, en men bewaert het voor stof en vuyligheyt in een Glase Flesse. Andere die Curieus zijn, of alleen tot hun vermaeck de Water-Verwen handelen, nemen Roose-water, ofte ander gemeen Water dat door Distilatie overghehaelt is, en laten daer de Gomme als geseyt is in solveren, welcke dan soo licht niet en komt te bederven, of muftigh te riecken. En op datmen in 't gebruycken van 't Gom-Water daer mede niet en soude swatelen, storten, ofte in 't bydoen ontrent de Verwen sich vergissen, soo kanmen een lange Schaght nemen die onder even opgesneden is, en boven een kleyn lucht-gaetjen heeft; wanneermen dese in de Fles steeckt wortse vol Water, dan de Vinger daer op gehouden, blijft het Water daer in tot men 't wederom lucht geeft, op de wijse van een Wijn-Pomp die de Wijn-Proevers ghebruycken; en aldus kanmen soo weynigh teffens nemen alsmen wil. Dan men kan van die Glase Tuyt-Fleskens nemen, die

die noch wel soo gemackelijck komen, ten ware men dat in Quantiteyt verbesighen moeste, en dan kanmen sich soo licht niet vergieten.

Het thiende Capittel.

Door wat middel men de Water-Verwen sal te bate komen wanneer die niet wel en willen loopen, of op het Papier vatten.

DEwijle meest alle Verwen diemen inde Verlichterie-Kunde gebruyckt van die natuere zijn, datse geen vettigheyt noch onsuyverheyt en willen lijden, en deswegen op het Papier ofte Parquement daermense op handelen wil, dickwils niet na behooren en willen vatten, invoeghen het Werck hier door op veel plaetsen seer schurft en onvolmaeckt moet blijven, 't welck oock in 't Arbeyden een verdrietige moeyelijckheydt baert, en groote tijdt wegh neemt, om in 't aenleggen de gronden te doen decken: soo salmen om sulcks te verhoeden, dese remedie daer tegen te werck konnen stellen.

Neemt een versche Osse-Gal, koockt dat sap daer uyt met wat zout, soo langh over goet Vyer tot datse geen vuyligheydt noch schuym meer opwerpt, telckens dat luchtigh en schoon afscheppende; dat gedaen zijnde steltse te kouwen, en bewaertse alsdan in een Glase Flesken

buyten

buyten alle vuyligheyt. Wanneer nu uwe Verwen in het aenleggen ofte anders beginnen te haperen, alſoo datſe niet wel voortvloeyen en willen, ſoo ſalmen een kleyn dropken van deſe Galle in ſijn Verwen doen, en alſdan ſullen ſy bequamelijck komen te loopen, en op het Papier vatten. Men mach deſe Remedie vryelijck en ſonder hinder van ſijne Verwen gebruycken, gemerckt deſe Galle de Verwen geen Coleur en geeft noch en neemt; alleene iſſet wat Vies voor die gene welcke gewoon zijn hun Pinceelen dickwils inde Mondt te ſteecken, daermen ſich van mach leeren wachten.

Staet oock noch aen te mercken datmen niet meer Verwe met deſe Galle en behoeft te mengen alſmen voor die tijdt ghebruycken ſal; en niet eer voor dat het noot doet; want men niet altijdt in dit ghebreck en komt te vervallen. Wanneermen voor en ghevallighe reyſe hier in verlegen was, ende de voornoemde Galle niet by de handt hadt, ſoo hebbe voor den Liefhebberen niet willen achter houden, datmen hem met de Etter of Smout uyt de Ooren wel behelpen kan, want een weynigh aen u Pinceel gedaen, geeft terſtont veel in 't gebruyck, &c.

Het elfde Capittel.

Hoemen ſijn Verwen in het gebruycken ſuyver ſal bewaren.

OM in het gebruyck uwe Verwen ſchoon te behouden, ſoo en is niet geraden die uyt de

de ſchulpen te verbeſigen, en met de Pinceel daer veel in te ſwadelen, wantmen voor eerſt daer in de temperantie, en vermengingh van verſcheyde Verwen niet wel doen en kan: om welcke reden eenighe ſtucken dick Glas, het zy rondt ofte vierkant, ſoodanigh als wy die in het eerſte Capittel hebben beſchreven, ſeer bequaem zijn: Op deſe kanmen ſijn Verwen met een dun ſwack Mesken leggen, temperen en mengen, ſoo alſmen die om te Coloreeren wil gebruycken. De houte Paletten gelijckmen tot de Oly-Verwen ghebruyckt, en zijn hier niet bequaem toe, om dat het Water altijt genegen is in 't hout in te trecken: Oock gaet het hout in 't temperen ſomtijts een weynigh af, waer door de gloeyentheydt vande Coleuren ghecorumpeert werdt, 't welck het Glas om ſijn gladde hardigheydt niet en doet: het laet hem mede ganſch ſuyver afwaſſen, alwaert oock datſe met ſtijf Gom-water daer hart aen gedroogt waren, ſoo konnen die met een weynigh ghemeene Seep daer op te ſmeeren, terſtont wederom afgenomen en reyn als te vooren gemaeckt werden. Hier op iſſet dan datmen ſijn Verwkens ſeer ſchoon en ſuyver leggen, temperen en behouden kan, om die van daer na ſijnen luſt te verbeſighen; ten ſy voor d'Afzetters, of andere die de Verwen in menighte van nooden hebben, deſe moghen haer behelpen ſooſe beſt konnen, het ſy met Backtjens, Glaſen, Schulpen, Potjens, en diergelijcke.

groen aenleggen, en diepent met Sap-groen en Swart; den buyck ſalmen handelen gelijck boven geleert is, en met Swart beſprengen.

Vande Schildt-Padde.

De Schildt-Padde ſalmen boven op de ſchelpen aenleggen, met Root en Swart, en wat Wit daer onder; aen ſommige machmender wel wat Geel onder doen; de ſtreepkens die op den rugge komen ſalmen met ſwart af-teyckenen; het onderſterte van 't Lijf, moetmen aenleggen met Schijt-geel en wat Swart, en ſommige vlacken met Maſticot beweryen; oock boven op de ſchelpen met Maſticot betrecken, en diepen de ſchelpen met Swart en Roet; d'Oogen zijn uyt den Gouden, daerom ſalmenſe met Saffraen aenleggen, en met Meny diepen; de Klaeuwen moeten ſwart zijn.

De Aerd-Padde.

De Aerd-Padde is de Aerde in Coleur ſeer gelijck, en daerom kanmen die daer na Colereeren; te weten, met Bruyn Oocker, Swart, Roet, en Wit.

Kick-vorßen of Puyen.

De Kick-vorſſen ſalmen met ſchoon Groen aenleggen, en met ſwart beſprenckelen, met Maſticot verdrijven dat het uyt den Groen-

geelen

geelen op den buyck kome; de Oogen moetmen met Saffraen leggen, en rontom met ſwart betrecken: ſommige zijn heel Gras-groen, andere Geelachtigh Bruyn, oock ſommige Graeu en diergelijcke; doch alle ſoorten worden met ſwart op den Rugge geſprenckelt, en den buyck geelachtigh, de klaeuwen ſwart, en onder den beck wat uyt den witten; gelijckmen in deſen 't leven licht kan volgen.

Het twaelfde Capittel.

Hoemen de voornaemſte Vogelen en Gevederde Dieren Coloreeren ſal.

INde twee voorgaende Capittelen hebben wy gheſproocken vande Dieren der Aerden, nu willen wy tot de Vogelen des Luchts en der Aerden komen; en voor eerſt beginnen met

Den Arent.

Deſe ſalmen aenleggen met Swart en Bruyn Oocker, en ſchaduwen met Swart; de Vederen ſalmen met Bruyn Oocker en Wit ſeer voorſightigh hoogen; de Beck en de Klaeuwen, ſalmen aenleggen met dun Beſie-geel, en ſchaduwen met Oocker of wat Roet; de Oogen van ſommige leytmen aen met Fermilioen, en hooghſe met Maſticot; andere met Saffraen, en dieptſe met Fermilioen of Meny; oock wel met Bruyn Oocker,

Het derthiende Capittel.

Van eenige algemeene dingen, die in het Coloreren met Water-Verwen, noodigh dienen verſtaen, en waergenomen te werden.

AEngeſien dat den Liefhebber in 't vervolgh van deſe Verlichterie-Kunde, dickwils van het aenleggen, ſchaduwen, diepen en hoogen ſal gewaeght vinden, als zijnde de voornaemſte doeningen in 't oeffenen der Water-Verwen; ſoo ſal het noodigh zijn, kortelijck van elcks yets tot grondighe verſtaningh daer van aen te mercken, wantmen ſonder grondige kennis daer van te hebben, tot de volkomene oeffeninghe deſer Konſte niet en kan komen.

Wy beginnen dan eerſtelijck het aenleggen te verklaren, zijnde het begin van alle wercken diemen in deſe Konſt wil aenvangen. Aenleggen dan is, ſoo wanneermen eenigh dingh, met eenerhande Coleur van Verwe diemen daer toe verkieſt, na ſijn believen vlack en eenparigh aenleyt en ſimpel overdeckt, ſonder eenighe ſchaduwe of dagh waer te nemen. Aengeleyt zijnde, ſoo volght wanneer dat Coleür droogh is, datmen het uytſchaduwe en verdiepe, ghelijckwe dat doorgaens in 't vervolgh ſoo ſullen noemen; en geſchiet op die gront, welcke te

vooren

vooren aengeleyt is ; sulcks geschiet altijt door een Verwe welcke veel vetter , stercker ofte bruynder is , als die daer sy mede beleyt is : waer door dan de Parthyen van doncker en licht onderscheyden en afgepaelt werden ; alsoo datmen de schaduwen , en de vlackheydt der dingen kan beseffen , en siet uytheffen , daer sy te vooren plat schenen ; welcke dingen klaerder konnen afgenomen worden uyt het gene van doncker en licht in onse Inleydingh tot d'Algemeene Teycken-Konst , over dese dingen gheseyt is ; welcke alles hier toe kan betrocken werden.

Nu de derde waernemingh die is verhoogen, welcke op de lichte plaets van alle dingen , als daer den dagh sonder eenige schaduwe het sterckst opvalt , moet geschieden ; en komt dese verhoogingh meest te geschieden op hooge en uytsteeckende parthyen , gelijck aen de Menschen op de Kaecken , boven op de Neus , op het Voor-hooft , Kinne , Schouderen , Borst , Billen, Ellebooghen , Knyen , &c. Van gelijcken in Kleedinghen op de ployen , en vlacke deelen der Ledematen die door deselve werden uyt-gedruckt ; en voorts alles wat sich boven de vlackte verheft ; dit doetmen met een lichter Verwe en blyer Coleur , als daer 't mede aengheleyt is : en verhooght het alsoo als het na sijn Trap min of meer , na het sterckste licht aerdende , verlicht is , om dat te doen ronden , en voorkomen , &c.

Men sou de grondige verstaningh deser dingen bequamelijck konnen doen beseffen , uyt de manniere diemen houdt in het Teyckenen op Grondt-Papier , daer van wy in onse Teycken-

Kunſt hebben gheſproocken; 't welck wel begrijpende, valt geen moyelijckheydt om het handelen vande Water-Verwen te verſtaen. En om een ghelijckenis van die beyde te ſtellen, ſoo kanmen aenmercken dat het aenleggen, ſoo veel als de vlackte van 't Gront-Papier te weegh brenght; de ſchaduwen nu diemen op het Gront-Papier doet, komen oock over een met de ſchaduwen diemen in 't Schilderen met een ſtercker Verwe over 't aengeleyde heen leght; de hooghſels komen van gelijcke over een; de diepſels accordeeren met de toetſen, diemen hier en daer inde Teyckeningh inſet; invoegen geen onderſcheyt tuſſen het Teyckenen en Verlichterie-Schilderen en is, als de handelingh vande Pinceel, en datmen ſich telckens inbeelt dat yeder aengeleyt Coleur daermen op Schilderen moet, een ſoort van Gront-papier is daermen op Teyckent, en datmen voor die tijt de handelingh van Teyckenen oeffent, diemen waſſen noemt. Staet oock noch aen te mercken, datmen de ſchaduwen, diepſels en hooghſels, alle tijt moet ſchicken, na dat het Coleur vande gront-vlackte is, op welckmen die komt te leggen: want die niet evenredigh zijnde, ſoo ſullenſe of te hart, indienſe te ſterck zijn, ofte ſlets en Kernemelckachtigh by aldienſe niet behoorlijck krachtigh en zijn. Men moet oock ſorge draghen, dat de dinghen, diemen met Water-Verwen Schilderen wil, niet te ſterck of hart en zijn omgetrocken, op datſe beſijden de Verwen den Meeſter niet en blijven ſpelen, en 't Werck kinderachtigh doen ſtaen, even of het maer met de Verwen tuſſen de bepalingh vande omtrecken en was ghevult; op de wijſe als de

de Wijven hun gedruckte Mutſen met Sye ſteeken, datmen de Kinderen tot een Voorbeeldt ſou mogen geven, om 't eerſte begintſel inde Verlichterie-Kunde te doen: Dan een verſtandigh Oeffenaer moet de natuer der Teycken en Schilder-Konſt volgen. Maer inde verlichterie, diemen doet omtrent Printen of Gedruckte Kunſt, daer moetmen letten hoedanigh den Meeſter en Plaet-Snyer de trecken, hier hart, daer flaeuw en ſacht gemaeckt heeft, en ſoo oock aengaende de ſchaduwen door de Artſeeringen aengeweſen, op datmen daer de ſterckheydt van Coleuren bequamelijck na ſchicken magh, en al iſſet datmen in deſen de Artſeeringhen ſachtelijck door de Verwen ſiet ſpeelen, 't ſalder niet te ſlimmer om moghen gheacht weſen.

Hierom ſoo machmen, ſoo in het Schilderen als Affetten, de Verwen in 't gemeen (inſonderheyt daermen de dingen eerſt mede aenleyt) wel wat dunne en niet dick of kladdigh bewerpen; invoeghen de held're witheydt van 't Papier ofte Parquement daer een weynigh doorblicke, 't welck de meeſte Verwen doet ſchoon ſchijnen. 'k Heb door eryarentheyt gemerckt, dat de Verwen, diemen tegen een doorluchtig Glas aenſtrijckt, veel ſchoonder ſchijnen dan wanneermen die tegen een Planck of ander duyſter Lichaem komt te leggen; door welck het voorgaende Groot Deels kan beveſtight werden.

Het veerthiende Capittel.

NA-RICHTINGH,

Vande Plaetſen en Verwen, diemen in een Stuck Verlichterie, eerſt ſal aenleggen, om 't ſelve wel te mogen voleynden.

HEt is oock noodigh al vooren aen te mercken, wat ſaecken en Coleuren eerſt in een Werck moeten aengeleyt werden, want 'er aen de ſchickingh der Verwen d'een ontrent d'ander veel gelegen is, ghemerckt het Cieraet in alle ordineeringh hier door te wege ghebracht wert; daerom men die altijt ſoodanigh moet verdeelen, dat d'een d'ander niet en kome te verdrucken, maer veel eer elkanderen tot vercieringhe dienen. Men kan de ſchickingh der Verwen uyt veel gheſchape dingen leeren, ſoo wanneer men ſijn beſpiegelingh inde Vruchten, Bloemen, en andere dingen met oordeel ende opmerckingh aenleyt: Inſonderheyt ſietmen dat de Verwen vande Bloemen des Velts, op een byſondere wijſe aerdigh en ſchoon zijn by den ander geſchickt; invoegen dat niet een Coleur vande ſelve wanſchicklijck inde oogen van den Beſchouwer en kome te vertoonen, die niet d'een tot verheerlijckingh van d'ander en kome te

te ſtrecken : Waerom oock onſen Salighmaecker, deſe volmaecktheyt der Bloemen verſtaende, ſeyde, dat Salomon, en al ſijn Heerlijckheydt by deſelve niet en was te gelijcken.

Om dan de ſchickingh der Coleuren in order te nemen, en te ſien wat Verwen vorder dienen in 't Werck gheſtelt te werden, ſoo ſalmen acht gheven op deſe Vijf volghende Trappen.

Voor Eerſt dan ſalmen de Lochten in ſulcker mannieren aenleggen en Coloreeren, als wy daer van op het eerſte Capittel van dit Tweede Deel ſullen aenwijſen.

Ten Tweeden, ſoo ſalmen de Sant-Gronden, Steen-Gronden en voorkomende Gronden, aenleggen, in mannieren als geleert ſal werden.

Ten Derden, ſoo leght aen al het Naeckt dat in u ganſche Stuck Wercks ſal komen.

Ten Vierden, leydt alle Hair en Baerden aen, als oock dat van de voornaemſte Beeſten, beneffens eenighe Boomen, Tacken, Stelen, en ander Hout-werck dat van dien aert is.

Ten Vijfden, ſoo moetmen alles dat met Bezie-Geel, Saffraen, of andere Verwen die ganſch doorſchijnigh zijn, en geen Lijf genoegh hebben om te decken, aenleggen; en voor eerſt op den witten grondt afvaerdighen, om dat ſy op geen andere Verwen en deckt, het zy Kleedinghen ofte anders. Soo ſalmen terſtont

door deſe vijf aengeleyde dingen (ſonder datſe nochtans behoeven heel opgemaeckt te zijn) een aengename en verſtandige ſcheydinge ſien, waer door u als van ſelfs ſal aengeweſen worden, wat Coleuren ghy al verder en verder, na den aert en natuer van u Werck, d'een by d'ander ſult moeten aenleggen; gemerckt het eene Coleur u ſal ſeggen wat Verwe het by hem van nooden heeft, op dat het zedighlijck afſteecke en by malkander gehouden worde.

Eynde van't Eerſte Deel.

HET

Het Tweede Deel vande Verlichterie-Kunde.

Het eerſte Capittel.

Raeckende de Oeffeningh en gebruyck der Water-Verwen, omtrent allerhande dingen in 't byſonder, om die natuerlijck na de Konſt te Coloreeren en te Schilderen.

WY achten Gunſtighe Liefhebbers, eer wy de Practijckige Oeffeningh vande Verlichterie beginnen te Leeren, niet ondienſtigh te weſen, dat dit eerſte Capittel tot een Inleydingh diene, om daer in kortelijck yets aen te mercken, 't gene tot byſondere Na-richtingh in deſen dienen kan.

Voor Eerſt dan, dewijle allerhande mannieren van Schilderen, het ſy Verlichten met Water-Verwen, ofte Affetten, &c. ſoo wel als de ganſche Schilder-Konſt, vloeyt uyt de Teycken-

ken-Konſt; en dat ſonder deſſelfs kennis, niet wel yets grondighs en kan verſtaen werden; ſoo willen wy ernſtigh aen-gepreſen hebben, datter mach acht gegeven werden op alle de Obſervantien, en Leſſen die wy in onſe algemeene Teycken-Konſt hebben voorgeſtelt; aenghefien tuſſchen Verlichterie Schilderen en Teyckenen, geen onderſcheyt en is, dan het kennen en leggen der Verwen door de Pinceel, in alle evenredigheydt met de Teycken-Kunde over een komende, als hier vooren in 't derthiende Capittel is geſeyt.

Wanneermen nu Verlichterie Schildert, die men ſelfs Inventeert en Teyckent, Copieert, ofte dat men eenige Print-Konſt natuerlijck wil Coloreeren, ſoo ſalmen oock altijdt acht geven op de eenparigheydt en vlackigheydt, en oock byſonderlijck op de houdingh, of voor en achter uytwijcken, 't welck hier door t'onderſcheyt der ſtercke en flaeuwe Verwen moet voortgebracht werden, met die vlack en proportioneel verminderende aen te leggen, ſonder dat die eenige hardigheyt of ſtijvigheyt veroorſaecken.

Men moet inde Water-Verwen oock Noteeren, dat daermen tweemael een en de ſelve Verwe over den anderen leyt, dat deſelve alſdan meeſt altijt veel donckerder ſal weſen dan te vooren doeſe alleen enckel lagh; en dat inſonderheyt in doorſchijnige en dunne Verwen: maer de lijvighe en vette Verwen zijn dat ſoo licht niet onderworpen, ten zy men die (gelijck de Water-Verwen dat geerne lijden) wat teer en dunne komt te leggen; waer van de reden in 't voorgaende geſeyt is.

Oock kanmen ſich een manniere aenwennen, datmen

datmen in veel plaetſen, daer men gewoon is wit te gebruycken, om eenige Witte Lijnwaten en anders aen te leggen, den grondt van 't Papier laet dienen, en ſchaduwen dat alleen flaeuwelijck, op deſelve wijſe alſmen doen ſoude ſoo wanneer dat met Loot-wit aengeleyt was; als breeder in 't vervolgh op verſcheyden voorvallen ſal aengemerckt werden.

De dingen diemen ſelfs inventeert, ofte na het Leven Teyckent, om daer na met Water-Verwen te Coloreeren, ſalmen alderbequaemſt alleen met Pot-loot ſuyver en loſſelijck omtrecken, de reſte moetmen dan met de Pinceel en Verwen voort uytvoeren.

Soo dienter mede in 't algemeen aengemerckt, weghen het handelen vande Verwen, datmen alle 't gene eerſt is aengeleyt, moet laten droogen, en daer na de ſchaduwe en Hooghſel over heen leggen; wantmen daer in nat zijnde, niet wel en kan Schilderen, als inde Oly-Verwen; noch oock de ſchaduwen met het vlacke algemeen licht tegen den anderen te ghelijck aen-Schilderen; hoewel eenige dingen (als lochten en diergelijcke) inde Water-Verwen, inden anderen moeten verdreven werden; waer van op ſijn plaetſe aenwijſingh ſal gegeven werden. In de Water-Verwen ghebeurt het dickwils, dat alſmen op de eerſte aengeleyde Verwe, ſchoon ſy droogh is, wederom met andere Verwe te langh komt te Schilderen, de onderſte wel wederom komt los te worden, en ſich niet als met groote moeyte wederom laet decken; dan als dit gebeurt, is niet beter om van 't lange Martelen bevrijt te zijn, datmen het laet hart opdroogen, en dus ſalmen 't alſdan genoegh afveer-

veerdigen, en van andere swarigheden dieder souden konnen overkomen, bevrijt zijn. 't Welck het voornaemste is dat wy hier hadden aen te mercken.

Het tweede Capittel.

Hoemen allerhande Lochten na de Getempertheydt des Weders aenleggen, handelen en Coloreren sal.

OM eenen schoonen held'ren locht, die hem tot klaer en droogh Somer Weer, met Sonneschijn streckt, wel aen te leggen, salmen nemen schoon Ascus-Blaeuw, met wat Wits getempert, en leggen dat boven in het opperste aen, daer hy gemeenlijck sterck blaeuw moet wesen. Dit alsoo geleght wesende, salmen een dun purperken, onder het Blaeuw leggen, en dan met een saght Borstelken of Vis-Pinceel het benedenste van 't geleyde Blaeuw, sonder het opperste te raecken, op het Purper onder den anderen verdrijven, datmen met een bevochtight Gom-water Borstelken bequamelijck doen kan; latende het bovenste schoon Hemels Blaeuw: Aldus verdreven wesende, salmen onder het uyterste van het Landtschap, boven 't slaeuwste, ofte daer de Locht achter de Berghen, en beneden den Orizont of Zightseynder

eynder ſchijnt te gaen, een geheel dun Maſticot ſtrijcken, leggende alſoo een ſtreeck langhs het voorſchreven Landtſchap, of Berghen, en drijven dat alſoo van onderwaerts, naer het Purperken toe, tot het daer in ſmelte en ſich verlieſe: 't Welck wel met een luchtighe en veerdighe handt ſonder daer in te knoeyen wil gedaen weſen, want anders wort het vuyl, en loopt ſomtijdts oock wel perijckel om door 't Papier heen te arbeyden. Aldan machmen met een ſtercker Purper hier en daer wel eenighe ſtreecken over 't geleyde Purper heen maecken, dat ſoo veel als Vlacken van vergelegen Wolcken vertoonen, die d'een min d'ander meer, vande Sonne-ſtralen, doorſchenen werden. Inſghelijcks ſalmen op het voorſchreven Maſticot komen, dat alſoo verdreven en onder den anderen vermenght is, met Meny, en wat Wits om alſoo wat vierige ſtralen aende locht te maken; gelijck gemeenlijck in eenen vierigen en heeten Somer-dagh geſien wert.

Ten Tweeden, een ſchoonen, ſuyv'ren, en geſtreckten locht, die wat ſommer en koelder van gheſteltheydt ſchijnt, ſonder veel verſcheydentheyt der Coleuren, moet aengeleyt worden met ſchoon Aſcus, als boven geſeyt is; en met dit ſelve Blaeuw dat met wat meer Wits getempert is, ſalmen onder het bovenſte Blaeuw aenleggen, en ſoetjens van boven nederwaerts verdrijven, invoegen dat het altijdt een verſoetend' Blaeuw blijve, en op den Orizont het lichtſte kome te weſen; dan ſalmen met den voorſchreven Aſcus hier en daer eenige veranderlijcke ſtreecken, flaeuwelijck in 't verſchiet aenwijſen, altijt opmerckende datſe wijckende blijven, en groote ruymte vertoonen. Ten

Ten Derden, een seer Vyerige en brandende locht salmen boven aen met blaeuwer Blaeu als de voorighe aenleggen, en sachtjens na den aert der Schilder-Konst en houdinge, neerwaert drijven; dan salmen met Meny, en wat Wits, eenige stralen streeps-wijs, met lange verflauwende streecken over het onderste Blaeuw trecken; dan noch met een stercker Purper hier en daer, daer onder gestraelt, en t'samen sachtjens na de Konst met een Gegomt Borstelken onder den anderen verdrijven, invoegen het een vyerige Lucht kome te vertoonen. En staet hier aen te mercken, datmen de Coleuren inde Luchten, als Meny, Lack, Purpur en Masticot wat dunne en Teer moet nemen. Want al-hoe-wel wy die sterck noemen, soo verstaen wy dat ten opsicht van datmen soodanige Coleuren veel flauwer inde Lochten dan in veel andere dingen is gewoon te leggen, om dieswil dat de Lochten anderstints veel te hart en onplaysant souden staen, en Solders souden schijnen die met lappen en brocken, als een Bedelaers Mantel aenden anderen geflanst waren.

Ten Vierden, een Wolckachtighe locht salmen het Blaeuw daer van, met Aschus en Wit aenleggen, ofte soo hy soo schoon niet behoeft, een weynigh Kool-swart daer onder doen. De Wolcken nu, salmen met Wit en een weynigh Kool-swart dunne beleggen, oock wel met wat Indy-Blaeuw, of een weynigh Purper daer onder, &c. Men kan deselve oock wel door het schoon Papier vertoonen, en met Wit en Swart, en somtijdts wat Purper daer onder, hier en daer de schaduwen sachtjens aenleggen en beschommelen, omse alsoo na hunnen aert luchtjens

jens uyt malkanderen te doen ſwellen; datmen na den aert van het leven, en hoedanigheydt vande lucht, diemen vertoonen wil, moet ſchicken. Is de Lucht ſchoon ſoo machmen de Wolcken wat meer ſchaduwen, op dat het Licht ſterck uytkome en ſijn kracht betoone; is hy Regenachtigh en Droevigh ſoo ſalmen hem met Indie-Blaeuw, Cool-ſwart en wat Purper, oock wel wat Wit daer onder ſchaduwen. Is het Nacht, ſoo ſalmen hem met Kool-ſwart en Bruyn Blaeuw ſchaduwen, even als de Roock. Is hy brandende, en als opgaende aenden dagh, of ondergaende aenden Avondt, ſoo ſalmen by de Wolcken, die alſdan met Meny of Purper en Wit geſchaduwt zijn, van deſelve Meny, of Maſticot en Meny, of Meny met Saffraen nemen, en beſtralen de Locht onder de Wolcken hier en daer, van onder opwaerts, invoegen hy ontrent den Orizont van u Lantſchap vyerigh ſy, ghelijck de opmerckingh van het leven, op verſcheyden wijſen Leert.

Ten Vijfden, om in of uyt de Locht een ſchijnſel te maken, daermen eenige Heerlijckheydt inden Hemel wil vertoonen; ofte om 't Hooft van eenigh Heyligh Perſonagie, of oock wel eenigh Teycken inde Locht, daer hem dan een helderſchijnend' Licht uyt den Geelen openbaert, 't welck het binnenſte ofte hooghſte licht wort ghenaemt; daer toe ſalmen nemen Bezy-Geel ofte Maſticot. Oock ſoo neemtmen tot een ſtralende Sonne-ſchijn Saffraen met Meny, en hooghtet met Schulp-Gout, en ſoo voorts; d'andere voorvallen en gematightheden der Lochten, moetmen uyt deſe voornoemde ſien te ſchicken, want alles niet wel en kan

geſchreven werden, om de menighvuldige veranderingen dieder in geſien werden: Waerom wy den Verſtandigen Konſt-Oeffenaer tot het Leven, en andere fraeye Schilderyen van goede Meeſters heen wijſen.

Het derde Capittel.

Vande Gronden, en verſcheyde Mueren, van Kamers, Zalen en diergelijcke.

TOt eenen gemeenen Muer die uyt den rooden komt, neemtmen Fermilioen, of Bruyn Root en Wit, na dat hy nieuw moet ſchijnen, en ſchaduwt die met Bruyn Root en wat Roet daer onder.

Andere Mueren met Swart en Wit aengeleyt, ſchaduwtmen met dun Swart.

Een Muer met Swart, Wit, en Purper aengheleyt, moetmen ſchaduwen met Lack, en Swart.

Wilmen eenige andere Mueragien aenleggen, daer eenighe Beelden of Perſoonen inde Zalen ofte Kamer ſtaen, die moetmen ſchicken, na alſulcken Verwe als ghy tot uwe Beelden nemen wilt, op datſe altijt verſchilligh van Coleur, en uyt den grondt ſouden uytheffen, en niet door de gelijckheydt van Verwe en donckerheyt aenden anderen blijven vaſt-ſitten, dat voornamentlijck door de ſterckheyt van 't Coleur,

leur, wanneer die niet proportioneel met de ſtantplaers is, komt te gebeuren: Want de Beelden moetmen of doncker tegen eenen lichten gront, of licht tegen eenen donckeren gront uytkomen; gemeenlijck ſietmen dat de dingen, die van het gemeen dagh-licht beſchenen werden, ſodanigh verlicht zijn, dat de beſchaduwde zijde van de Lichamen donckerder teghen haren grondt uytkomen, en de verlichte Party lichter dan den grondt vertoont; door welcke ſchickingh het natuerlijck leven ſich altijdt reddet. Waer van wy de reden hier van ſouden konnen toonen, by aldien 't niet te verr' buyten ons voornemen gingh. 't Gebeurt oock dat de Lichaemen geheel doncker tegen en lichten gront uytkomen, en wederom heel verlicht tegen eenen donckeren grondt, en dat nochtans ſoo ſacht, datter geen grooter verſchil tuſſchen de Coleuren geſien en wort, als tot de natuerlijcke houdingh, van Verw en diſtantie, van nooden is; waer op dan als een gewightigh deel der Schilder-Konſt te letten ſtaet. Wy meenen daer oock in 't leſte Boeck van onſe Schilder-Konſt, breeder betoogingen van te doen.

Soo ghy nu eenige Voor-gronden ofte Zantgronden aenleggen wilt; dat doet dunnekens met Bruyn-Oocker na hun verſcheyden aert, lichter of donckerder, en ſchaduwtſe na behooren met den ſelven Bruyn Oocker, en de ſtercke kantige Rots-kluyten met Roet; alles na dat ſy verr' ofte na by het geſicht leggen, op dat de voornoemde houdinge daer in mogte geſien werden, wantmen ſoo wel in het Affetten ofte Verlichterye Schilderen daer voor moet ſorge dragen, als in het Teyckenen en Schilderen,

gemerckt deſe dinghen, alle van een Natuere zijn.

Het vierde Capittel.

Hoemen het Naeckt, met de Water-Verwen Coloreeren ſal.

KOmende nu tot de derde Werckingh, om de order te volgen die vooren is geſeyt, ſoo beginnen wy aen de Naeckten: En eerſtelijck van het Naeckt der Vrouwen en Kinderen: en hoewel datmen hier in neerſtigh het Leven moet volgen, ſoo willen wy evenwel yets daer van ſeggen.

Om dit dan na de beſte maniere te doen, ſoo neemt Veneets Schelp-Wit, lichten Oocker en een weynigh Fermilioen: daer ſommige oock wel wat Lack onder doen, maer 't moet ſpaerſaem ghebruyckt werden, om dat het anders Paerſigheyt inde Naeckten veroorſaeckt, daerom ſalmen in 't aenleggen toeſien, dat het of niet te bleeck en is, op dat het geen Vis in plaets van Vlees en lijcke, of te root als offe het vel afgeſtroopt waren, en niet paerſigh of blaeuw offe verworght en in 't bloedt verſtickt waren. Dus wel aengeleyt zijnde, ſalmen met ſchoone Lack, en wat Fermilioen daer onder de Lippen, Wangen, Kinne, Knyen, en Teenen blooſeeren, en ſchaduwen 't Naeckt voorts met gevreven Smee-Kool-Swart en wat Lack, of Bruyn Root; dat mede met ſchoone Lack

en

en Bruyne Schijt-Geel kan geſchieden, als mede Lack en Ooſt-Indiſchen Inct, &c. Daer na ſalmen 't hoogen met Wit dat effen met Lack, ofte wat Fermilioen gebroocken is; wantmen noyt in 't Schilderen ſuyver Wit op het Naeckt tot Hooghſels en moet gebruycken, op dat het in plaets van Vlees geen Vis en kome te gelijcken; ſtaet oock noch aen te mercken, datmen het Naeckt van heele jonge Kinderen wel wat rooder van Colorijt mach maecken dan de Volwaſſene, want het leven dat oock veeltijts ſoo heeft.

Indienmen nu het Naeckt der Vrouwen ofte Kinderen wat Bruynder wil Coloreeren, ſoo ſalmen een weynigh Bruyn Oocker daer in doen, en dat ſchaduwen met Kool-Swart, Lack, en wat Roet, na dat het vereyſt doncker te zijn.

Tot het Colorijt van d'Oude Vrouwen, ſalmen nemen Fermilioen, Loot-Wit en Bruyn Oocker, daer mede aengeleyt zijnde, ſalmen dat ſchaduwen met Lack en Roet, of Roet uyt den Schoorſteen, en hoogent met meer Wit als Fermilioen. Men kan van deſe in 't algemeen Noteeren, datſe dickwils wat Geel-achtigh-Bruyn van Carnatie zijn.

De Doode Jonghe Vrouwen en Kinderen, ſalmen aenleggen met Loot-Wit, Bruyn-Oocker, en weynigh Indigo ofte Kool-Swart, en met roet uyt de Schoorſteen, en Ooſt-Indiſche Inct, of Kool-Swart en Wit ſchaduwen, d'Hooghſels mogen wel by na Wit weſen.

Tot d'Oude doode Vrouwen, ſalmen nemen Bruyn Oocker en Loot-Wit, en ſchaduwen dat met dun Roet, en op de donckerſte plaetſen met Roet en Swart, d'Hooghſels moetmen

ſchicken na den aert der aenleggingh, met Witten Oocker, oock wel wat Kool-Swart daer onder.

Komende tot de Jonge Mannen, daer toe ſalmen nemen Loot-Wit, Geel en Bruyn Oocker, Fermilioen en ſomtijts wat Bruyn Root, oock wel wat Lack, &c. na datmen de Conditie van het Beeldt datmen Coloreert, wil geſtelt hebben; in 't gemeen willen de Mannen wel wat bruynder en gloeyender dan de Vrouwen geaert zijn. Deſe ſalmen ſchaduwen met Lamp-Swart en Bruyn Oocker, als mede met Fermilioen, ofte Lack en Bruyne Schijt-Geel, en Hoogent met Wit, Geel-Oocker en Fermilioen. Voorts is de bloſeeringh als vooren geſeyt is.

d'Oude Mannen leytmen aen met Wit, Bruyn Oocker, en Fermilioen onder den anderen, dit ſchaduwtmen met meer Roet uyt de Schoorſteen dan Swart, en wat Bruyn Root daer onder, en hoogent voort met Wit, Fermilioen, en wat Bruyn Oocker.

Tot de doode Mannen, neemtmen meeſt Loot-Wit en Bruyn Oocker, weynigh Swart en wat Lack daer onder, na datmenſe Bleeck, Blanck, Geel, of Bruyn wil hebben. Men ſchaduwt deſe met Roet, en hooghtſe met Wit, Oocker, en wat Swart of Indigo.

De Satyrs, en Velt-duyvelen, ſalmen aenleggen met ſterck Bruyn Oocker, Wit en Bruyn Root daer onder, na datmenſe Bruyn, Geelachtigh, of Root-Verwigh wil gecoloreert hebben, deſe ſchaduwtmen met ſterck Roet uyt de Schoorſteen, en hoogent met Wit, Geel en Bruyn Oocker, &c.

Het

Het vijfde Capittel.

Hoemen alderhande Hairen van Mannen, Vrouwen ende Kinderen, Coloreeren ſal.

HEt Hair vande jonge Kinderen, ſalmen als der jonge Vrouwen en Maeghden aenleggen, doch daer altijt wel in acht nemen, de verſchillige Colorijten die in deſelve komen te vallen; als namentlijck dat d'een veel Geelder, Bruynder, Vaelder, Blonter, ofte Swarter en Graeuwer als d'ander is; 't welckmen moet navolgen met de Temperantie der Verwen, om het leven beſt te treffen, 't welck den Konſt-Oeffenaer moet aenmercken, en in ſijn doen ghedueriegh overwegen, op dat hy niet en doe als den Onverſtandigen Landtman die ſijn ploeg altijt inde oude vore ſtelt; en ſoo doende, (gelijckmen ſeyt) alles uyt eenen Pot Schilderen. Hierom ſalmen altijt den Ouderdom, de Conditie en de qualiteyt hoemen die hebben en vertoonen wilt, wel aenmercken.

De Hairen der jonge Kinderen dan en oock der jonghe Vrouwen, ſalmen aenleggen met Bruyn Oocker, en hooghen met Maſticot en Wit, ofte met Geel Oocker en Wit, ſomtijts met een weynigh Bruyn en Wit, en om de veranderingh kan men 't verſcheydentlijck hoogen, men ſchaduwt dit met Roet en Swart, ofte Roet alleen, na datmen 't ſterck aengeleyt heeft.

Men leyt de Hairen der Kinderen en Vrouwen oock met lichten Oocker aen, en schaduwt het met Bruyn Oocker, en hoogtet met Masticot en Wit, of Masticot alleen.

De Vrouwen Hairen van goeden Ouderdom, salmen aenleggen met Bruyn Oocker, en wat Swart onder den anderen, en schaduwen dat met stercker Bruyn en Swart, men kan dit hoogen met Bruyn Oocker en Wit.

De Grijse Vrouwen Hairen, salmen met meer Swart als Wit aenleggen; Swartachtigh schaduwen en met Wit hoogen.

Nu, gelijckwe hier van het Hair der Vrouwen en Kinderen hebben aengewesen, soo salmen oock handelen met de Hairen en Baerden der Mannen, sich t'allentijden schickende na sijn voornemen, wantmen hem daer in lichtelijck kan voldoen.

Het sesde Capittel.

Hoemen alderhande Boomen, Stelen, Tacken, Schepen, Boere-Huysen, en ander Hout-Werck, Coloreeren sal.

KOmende tot de Boomen; dese leydtmen oock seer verscheyden aen, als sommighe met Wit, Swart en wat Roet daer onder, datmen met Bruyn Oocker en Swart schaduwt, som-

sommige die van verre staen met Indy-blaeuw Wit en wat Bruyn Oocker, en met Indy-blaeuw en Oocker geschaduwt, en met deselve Verwe die wat lichter is gehooght. Dan staet aen te mercken datmen de dingen die verre in 't verschiet komen, selden of weynigh hooght, invoegen dat het van veele alleen licht en schaduwe staeuwelijck aengewesen, genoegh is; insonderheydt die dingen welcke in een mistige of dysige Locht gesien werden. Men mach oock op dese manniere handelen met Schepen, Huysen, en houte Gebouwen.

De Bewasse Boomen nu, om die soo veel als doenlijck is haer mos-achtigheyt aen te wijsen, soo salmen die, die uyt den Groen en Geelen zijn, met Schijt-Geel en Bergh-Groen beworpen: En die uyt den Witten Geel sien, salmen met Schijt-Geel en Wit, en wat Groen beleggen; oock andere uyt den Bleeck-Groenen, met Bergh-Groen en Wit, &c. afdoen. In 't algemeen kanmen dese hier en daer met wat Sap-Groen, en Spaens-Groen beschommelen; en schaduwen die met Sap-Groen, Roet, en Indigo, yder na dat hy aengeleyt is, het sy doncker ofte licht, en soo oock met het verhoogen.

Het Hout-werck aengaende, daer in moetmen wel acht geven, op de natuere en aert des Coleurs, of men het nieuw ofte out wil doen schijnen: oock onderscheyden, of het Cierlijcke wercken of slechte Boere Huysen zijn.

Een Boeren Huys, salmen Coloreeren met lichter Oocker, met Bruynen Oocker, met Roet en diergelijcke Verwen, en schaduwen dat met deselve Verwen die wat vetter zijn, na sijn gesteltenis van Ouderdom.

Het nieuwe Stroo vande Boere Huys-daken moetmen met Schijt-Geel en wat Saffraen aenleggen, en met Bruyn Oocker ſchaduwen, en hoogent op ſommige plaetſen om de Pijltjens van 't Stroo af te trecken, met Maſticot en Wit, en hier en daer met Roet aerdigh diepen.

Het out Stroo ſalmen met Bruyn Oocker aenleggen, en ſomtijts daer wat Swart en Wit onder; de aertjens van het Stroo ſalmen met Bruyn Oocker en Wit hier en daer ongeacht aenwijſen, na 't vermogen der Konſt.

Het Stroo dat noch ouder en vrot ſchijnt te weſen, leytmen aen met Swart en Wit en wat Roets, en dat moet hier en daer met Bruyn Oocker en Wit afgetrocken, en met partijkens mos-achtigh, en onſeecker gehooght werden.

Item Stroo Daecken die van verre liggen, en flaeu ſchijnen, leytmen aen met Indy-blaeu en Wit, en om de veranderingh wille doetmen daer ſomtijdts wat Bruyn Oocker in: en ſchaduwt die met Indy-blaeuw en wat Oocker.

Alſmen eenige Daken wil vertoonen die met Mos en Ruyghte bewaſſen zijn, ſoo doetmen dat als vande Boomen geſeyt is, met Schijt-Geel, Bergh-Groen, Sap-Groen, en ſoo voorts.

Het

Het ſevende Capittel.

Hoemen alle Steden, Kaſteelen, en Vervalle Ruynen, het ſy op de voorgront ofte in 't verſchiet, Coloreeren ſal.

OM de Steden, Huyſen, en andere Bouwwercken wel te Coloreeren, ſoo moetmen met goede opmerckingh het Natuerlijck leven in acht nemen, en volgen daer in de manniere die wy in onſe algemeene Teycken-Konſt hebben geleert; namentlijck wel te letten op de dingen die na by, ofte verder en noch verder, of in het uyterſte verſchiet leggen; welck niet wel en is te beſchrijven. Doch wy ſullen evenwel eenige Voorbeelden daer van ſtellen, alwaer het maer om die gene welcke de gronden vande Teycken-Konſt niet en verſtaen, een weynigh aenleydingh te geven.

De Steden en Behuyſingen dan die voor aen leggen, worden met Fermilioen en Wit aengeleyt, ſomtijts met Bruyn Root en Wit, en wat Bruyn Oocker daer in; en met Bruyn Root en Oocker hier en daer geſchaduwt, en onderſcheyden, ſommige vlacke ſchaduwen met Roet en Bruyn Root, of wat Fermilioen daer in; indienmenſe eenige verhoogingh moet geven, dat doet men met Fermilioen en veel Wit, en wat Roet.

Die

Die nu wat verder leggen, worden met Purper ofte Lack en wat Blaeuw, en Fermilioen aengeleght, en met ſtercker Lack en Blaeu geſchaduwt en met deſelve Verwe, met veel Wit daer in gehooght.

Die noch verder leggen, ſalmen met dun Purper en weynigh Blaeu aenleggen, en met Blaeu ſachtjens ſchaduwen, en dan met Wit en wat Purper hoogen ſoo 't noodigh is.

Die nu noch al verder leggen, ſalmen met Aſcus en Purper beleggen, en ſchaduwen dat met vetter Blaeuw, en hoogent met Wit; dan ſelden.

Ten laeſten die alderverſt leggen, en tegen de locht aenkomen, machmen met ſchoone Aſcus en ſeer weynigh Purper aenleggen, en ſchaduwen dat ſeer ſachtelijck met wat vetter Blaeu.

Vorder ſalmen aenmercken datmen de dingen verr' in 't verſchiet, ſelden of weynigh komt te hoogen, ja veeltijts oock niet en ſchaduwt; als meermael is geſeyt.

Het achtſte Capittel.

Hoemen alderhande Klippen, Steenrotzen, marbre Colommen; en diergelijcke dingen behoorlijck Coloreeren ſal.

DE Rotzen en Steen-klippen, welcke ſeer verde, of flauwelijck werden geſien, moet men

men met beſcheydentheyt na hunnen aert aenlegggen : Te weten met een dun As-blaeuw, en dat met Purper en Wit onder den anderen tegen de vlacke dagen verlichten, en ſommige plaetſen met wat doncker Blaeu onderſcheyden, en uyt malkander doen komen.

Die nu wat nader leggen, ſalmen aenleggen met Purper en Wit, hier en daer wat Blaeuw, en wat Groens, oock eenige roſſe Geeligheyt flauwelijck aenwijſen, gelijck ſoodanige Verwen veel in Rotſige en Klippige Landtſchappen geſien worden.

Welcke nu noch nader leggen, die ſalmen met Bruyn Oocker en Wit dunnekens overloopen, daer na ſalmen dat hier en daer met Fermilioen en Wit, eenighe plaetſen beſchommelen, daer na oock met wat Spaens Groen, Sap-Groen en Maſticot, en voorts alſoo veranderlijck met deſe Verwen beleggen, als met de Natuer van 't Lantſchap over een komt : Dit kanmen ſchaduwen met Roet, dat wat vet is, doch alle tijdt acht gevende dat de ſchaduwen geaert zijn, na het Colorijt van het Lichaem aen welcke datſe komen te vallen. Op dat alles niet met loſſe lappen en ongeaerde brocken aenden anderen en ſchijne gevoeght te zijn.

Vanden Marber-ſteen kan ſeer weynigh geſchreven worden, om dat deſe dingen meeſt uyt den Geeſt des Oeffenaers moeten komen. Maer om 'er evenwel yets van te ſeggen, ſoo kanmen aenmercken, datmen na het aenleggen vanden grondt der Marmer-ſteen, hy ſy dan Wit, Root of Swart, of anders van Coleur, eenige twijffelachtige en dommilige vlacken van Verwen, hier en daer moet aenſchommelen,

melen, en dan daer na met een puntigh Pinceel verſcheyden Aderen, met ſommige ſprenckelen daer tuſſchen trecken, en beſaeyen, en ſomtijts eenige Beesjens, en andere Snakeryen daer in, onſeker aenwijſen; welcke dingen na de natuerlijcke ſteen, beſt konnen gedaen worden.

Het negende Capittel.

Hoedanigh men alderhande Landtſchappen, ſoo Berghen, Boomen, Velden en Groenigheden, die verr' en na by leggen, Coloreeren ſal.

BEneffens de Klippen en Steen-rotzen, worden inde Verlichterie-Kunde ghemeenlijck oock de Berghen, Heuvelen, ende het Landtſchap begonnen.

Deſe dan die voor aenleggen, ſalmen met ſchoon Groen aenleggen, en met Sap-Groen ſchaduwen; oock ſommige die wat aerd-achtig zijn met Bruyn Oocker en Bezie-Geel, of Saffraen. Deſe machmen ſchaduwen met Bruyn, Oocker, en wat Indigo, of Spaens-Groen daer onder.

De Berghen die wat verder leggen leytmen met Spaens-Groen en Bezie-Geel aen, en ſchaduwt die met Sap-Groen, ende Spaens-Groen.

Die noch verder leggen, leytmen met Blaeu Bergh-

Bergh-Groen en Masticot aen, en schaduwt het met Spaens-Groen en wat Indigo, &c.

Die nu noch al verder leggen, salmen met sterck Blaeu en Wit aenleggen, en schaduwen die met Blaeuw alleen ofte met Wit en Ascus, en schaduwen de laetste met stercker Blaeuw-as.

De alderverste nu, leytmen aen met wat gebroocken Wit, en schaduwt dat seer sacht met dun As-blaeuw. Onder sommige doetmen oock wel wat Purper by. By aldiender op eenige van de voornaemste Berghen hooghsels komen, die leytmen verscheyden na hun aert, als Wit en Groen, Groen en Masticot, Masticot en Wit, en soo voorts: 't geen een Konstenaer die sijn sinnen by sijn werck heeft, genoeghsaem in het Wercken sal konnen gewaer worden. Maer daer geen acht op gevende, soo salmen hier in van d'een misslagh in d'ander vallen.

De Velden en vlackigheden aengaende, moetmen meest altijt (voornamentlijck die vooraen leggen,) met een schoon Groen, doch met veranderlijcke Velden beleggen, hier en daer eenige lichte streecken met Geelachtighe Verwe aenleggen; en hoe verder hoe flaeuwer: welck veeltijdts inde Somer, wanneer de Locht met Wolcken beset is, en de Sonne helder tusschen deselve doorstraelt; de hoogingh wert hier door Masticot ofte een licht Groen gedaen. De schaduwen met Sap-Groen, doch niet sterck, altijt wel de wijckingh en houdingh in acht nemende, want sommige die wat verder liggen, worden met dun Bezie-Geel aengheleyt, en dese schaduwtmen met Blaeuwer Groen en wat Oocker. Men moet hier wel letten, waer de meeste lichten door, de dispositie van de Locht haer komen

komen te ſchicken, en 't Landtſchap playſant, of tryſtigh en ſomber maecken, deſe moetmen met groote Parthyen aenleggen, en de gronden ſoo alſe na den anderen volgen, doen vanden anderen wijcken, door yeder ſijn behoorlijcke kracht te geven.

Belangende de Boomen, deſe zijn mede van verſcheyden ſoort en Coleur: hierom moetmen die, welcke voor aen komen, ofte in Boſſchadie ſtaen, met verſcheyde Groenen aenleggen, op datſe wel uyt den anderen mogen onderſcheyden worden. Als ſommige met Spaens-Groen en Sever-Groen; oock wel met Spaens-Groen, Maſticot, en Bergh-Groen: deſe ſchaduwtmen met Sap-Groen, en hooghtet met Maſticot en Wit.

Boomen die uyt den Geelen ſien, daer toe ſalmen Spaens-Groen, en Maſticot, of Saffraen nemen, en ſchaduwen dat met Spaens-Groen, en Sap-Groen.

Eenighe Boomen die ganſch ros en bruyn geel geworden zijn, ſalmen aenleggen met Roet, Saffraen, en wat Fermilioen of liever Bruyn Root, en ſchaduwen die met Roet en Bruyn Root.

Item Boomen die uyt den Witten of Valen ſien, leytmen aen met Spaens-Groen en Wit, dat ſchaduwtmen met Spaens Groen en wat Indy-Blaeuw daer onder, en hooghtet met Wit dat uyt den Geel-Groenen ſiet.

Uyt dit weynige nu dat vande Boomen geſeyt is, kanmen eenigſints gisſingh maken, hoemen verder met het Lantſchap ſal handelen. Staet alleen noch te Noteeren, datmen tuſſchen de Boomen, Bergen, en Velden, ſoo die van verre

als

als na by leggen, oock eenige wegen of Paden ſiet loopen, deſe moeten oock d'een ſlaeuwer als d'ander na den aert van 't Landtſchap ghemaeckt werden, als ſommige met wat Wit Purper ende Bruyn Oocker; andere met Roet en Beſie-Geel, oock met Bruyn Oocker, Wit en Saffraen, &c. als eenighſints de mannier daer van by de voorgronden is geſeyt.

De Boomen nu diemen ſomtijts boven op de Berghen ſiet, en verr' in 't verſchiet leggen, moeten mede als d'andere Bergen met Blaeu aengeleyt werden, en met Witachtigh blaeuw op ſommige plaetſen verlicht werden; ſomwijlen een weynigh Groen daer in, oock wel met wat Maſticot, maer ſlaeuwelijck, na hun verheyt.

De Kruyden nu, als Struycken, Bladen, Diſtelen en ander Loof en Ruyghte dat by de wegen, en Wortelen van groote Boomen waſt, kan om ſijn menighte van getal, en verſcheyde Coleur niet wel beſchreven werden. Sommige ſijn doncker Groen, andere Vael, Bleeck, Geelachtigh, Blauwendigh, en ſoo voorts; men kan deſe, wanneermen goede Teyckeningh heeft; in 't Leven lichtelijck navolgen.

Het thiende Capittel.

Hoemen de voornaemſte Viervoetighe Dieren Coloreeren ſal.

OM vande Viervoetige Dieren yeder in 't byſonder te ſpreecken, ſoude een groot verhael

hael van nooden zijn : dies wy alleen vande kennelijckſte , ende voornaemſte willen ſpreecken , ende voornaementlijck in acht nemen , die welcke meeſt in eenige Ordinantien te pas gebracht worden , en dickwils voorkomen. Wy ſullen dan eerſt beginnen vande

Paerden, Oßen, Koeyen, &c.

Een Caſtani-bruyn Paert, ſalmen aenleggen met Bruyn Root, Saffraen, en Swart, en ſchaduwen dat met Swart en Bruyn Root, en hoogent met Bruyn Root, Wit en wat Saffraen. De Mane van deſe Paerden machmen wel blont maecken, en voorts vier witte Voeten geven.

Een As-graeuw Paert, ſalmen met Swart en Wit aenleggen, doch niet te doncker, en ſchaduwent met Blaeu-achtigh Swart ; oock ſomtijts wel wat met Roet ofte andere Verwe gebroocken; en hoogent met Wit.

Een Swart Paert , leytmen met heel dun Swart aen, en ſchaduwt dat met ſterker Swart, en hooghtet een weynigh met Swart en Wit, oock ſomtijdts wat Bruyn Oocker, of Bruyn Root daer by , doch ſober.

Een Wit Paert, leytmen aen met Loot-wit, dat even een teint, of kenbaer verſchil , met Roet of Oocker gebroocken is, men ſchaduwt het met Swart en Wit en wat Geel-Oocker daer onder, en hooght het met ſuyver Wit.

Roſſe, ofte Roode Paerden, leytmen aen met Fermilioen en Bruyn Oocker: en mede wel met wat Wit daer onder , oock leytmenſe wel met Root-krijt alleen ; men ſchaduwtſe met

Bruyn

Bruyn Root ende wat Oocker: ende hooghtſe met Root-krijt, Wit, en ſomtijts wat Roets.

De Gepleckte Paerden, moeten uyt de voorghemelde Verwen verkoſen worden, wantmen inde geſeyde Coleuren, meeſt alle de verſcheydentheyt der Paerden heeft, die den Oeffenaer met verſtant moet weten te ſchicken; volgens dat yeder ſijn hoedanigheyt van Coleur, d'eene meer na deſe, dan tot gene komt te ſtrecken.

Soo mach oock deſe Coloreeringh aen alle andere Dieren van gelijcke ſlagh toegepaſt worden; als daer ſijn, Oſſen, Koeyen, Stieren, Honden, &c. Want alle't gene een Coleur is, heeft eenerley handelingh.

Schapen.

De Schapen ſalmen met Wit dat een weynigh met Roet gebroocken is, dunnekens aenleggen, en ſchaduwen dat met Swart, Wit en Geel Oocker, ofte Roet, en men hooght de uytſteeckende Partyen van hun Wolle met ſuyver Wit, by aldien datmenſe blanck en ſchoon wil hebben, ghelijckmen voornementlijck de jonge Lammerkens ſoo ſiet. Hierom ſalmen 't hooghſel vande gemeene Schapen, geen Wit alleen maken, maer dat met wat Roets of Oocker en Swart temperen, als tot het hooghſel noodigh is.

't Swijn, ofte Vercken.

Een Vercken ſalmen met Bruyn Oocker en Saffraen aenleggen, en ſchaduwen dat met Roet, en hoogent met Maſticot. De Haertjens moeten hier en daer aen eenige Parthyen met ſtercke Bruyn Oocker en ſomtijdts wat roet aengeweſen werden. De vierigheydt der Oogen ſalmen met Fermilioen doen, en met Maſticot hoogen: De Muyl met Indi-Blaeuw Swart en Wit, en met Swart diepen; inſulcken voeghen ſalmen oock de Swarte ſtippen, en vlacken die ſommige inde Borſtelen hebben, aenleggen, het Gapen, ofte binnenſte van 't Backkuys, ſalmen met Fermilioen maecken, en met Lack diepen. Duſdanigh machmen oock den Leeuw, en wat diergelijcks van deſe Coloreeringh is, handelen. En overmits dit Colorijt omtrent de Wilde-Swijnen meeſt kan toegepaſt werden, en dat de tamme veeltijts ſchoonder en witter zijn, ſoo ſalmen die met Geel Oocker en weynigh Roet dunnekens aenleggen, deſe kanmen ſchaduwen met Roet, en hoogent met Maſticot en Wit.

Den Beer.

Een Beer, ſalmen aenleggen met Bruyn Oocker, Swart en Bruyn Root daer onder, en geſchaduwt met ſterck Roet en Swart, en hoogent met Bruyn Oocker, Wit en Swart.

Den

Den Luypaert.

Een Luypaert, ſalmen aenleggen met lichten of Geelen Oocker, en ſchaduwen met Roet uyt de Schoor-ſteen. De Vlecken op de Huyt, ſalmen met Roet en Swart leggen, de Muyl ſalmen met Swart en Wit, en wat Bruyn Oocker of dierghelijck aenleggen; en ſoo na ſijn aert uytvoeren, en wort voorts deurgaens gehooght met Geelen Oocker en Wit, ten ſy men om de gloeyentheyt daer wat Saffraen in doet.

De Wolf.

De Wolven ſijn verſcheyden van Coleur, ſommige kanmen aenleggen met Bruyn Oocker, Wit, en wat Roet; en ſchaduwen dat met klaer Roet; de Grijſe Wolven, leytmen aen met Swart Wit en Bruyn Oocker: en ſchaduwt het met Swart en Roet, ofte op ſommige plaetſen wel met Swart alleen; de Muyl leytmen met Swart en Bruyn Root aen, en diepet met Swart en Roet, en hooghet met Bruyn Root, en Wit; de Grijſe gehairtheyt, betrecktmen met Wit en een weynigh Roet, &c.

Die nu uyt den Grauwen ſien, leytmen aen met Swart en Wit en wat Root Krijt daer onder, en ſchaduwt het met Swart en Roet, en hooget met Swart en Wit; tot de Muyl die uyt den Rooden is, neemtmen Fermilioen en Wit; de Oogen zijn Caſtani-bruyn, welkmen met Wit, Bruyn Oocker, en wat Fermilioen kan doen.

Den Ezel.

De Ezels zijn meeſt altijt vael en Grijs-graeu; men kanſe met Wit en Swart aenleggen: maer voor die vael zijn, kanmender wat Bruyn Oocker in doen, en ſchaduwen die met Swart en Bruyn Oocker: aende Muyl moetmenſe met wat Wit hoogen, als oock onder en boven de Oogen, en ſoo mede aende Ooren, en onder aende Voeten.

Den Oliphant.

Een Oliphant is wat Swarter als Muys-vael; men leyt die aen met Swart en Wit, en wat Roet daer onder, en ſchaduwt hem met Swart en Roet, en hoogent met deſelve Verwe daer 't mede aengeleyt is, alleen daer wat meer Wit indoende: de Snuyte moet binnewaert aen 't eynde met Fermilioen en Wit Rootachtigh gemaeckt werden, en met wat Lack en wat Swart gediept worden; ingelijcks oock het binnenſte vande Ooren, de Oogen zijn witachtigh na den blaeuwen aerdende.

Ratten en Muyſen.

Ratten en Muyſen hebben het Coleur by na vanden Oliphant, doch wat vaelder, en daerom kanmen die ontrent ſoo handelen als boven geſeyt is, te weten Wit, Swart en wat Roet.

De

De Katten.

Een Katte ſalmen aenleggen na deſſelfs aert; ſommige zijn Graeuw, andere Blaeuw; men leyt de Blaeuwe met Indy-blaeuw en Wit aen; en breecket wat met Oocker ofte Roet: men ſchaduwt deſe met Indy-blaeuw, Swart en wat Roets, en wijſt daer mede de plecken en veranderinghen van het bont bequamelijck aen; en hooghtſe voorder met Wit, Indy-blaeuw en wat Swart; en voorts na datſe graeuwer ofte blaeuwer moeten zijn. Sommige Katten zijn Bruyn, Swart ofte Ros; en daer na kanmen ſig (volgens de Coleuren van andere Beeſten beſchreven) ſchicken, en hunnen aert volgen. Eenige zijn de tippen vande Ooren, en meeſt alle aen de Muyl, ofte daer de Baert-ſtoppelen komen, wat Geelachtigh, datmen met wat Geel Oocker en Wit moet doen.

De Apen.

De Apen, Meer-katten en Bavianen, leytmen aen met Schijt-Geel Roet en Swart; en de hairigheyt trecktmen af met Maſticot en Wit, ſomwijl wat Roet daer onder; oock wel met Bruyn Oocker en Wit: de Trony moetmen met dun Swart en wat Roet aenleggen; de Pooten moeten van gelijcken vael ſwart zijn; datmen met Swart en Bruyn Root, oock wel wat Wit daer onder, aenleggen kan, en met Swart diepen, en ſoo voorts: ſommige zijn oock onder den

hals, en op de Borſt uyt den Witten, deſe kanmen handelen als van andere dingen geſeyt is, die met dit Coleur over een komen.

Den Eenhoorn.

Den Eenhoorn, alhoewel van veel Natuerſchrijvers getuyght wort, dat hy niet gevonden wert, ſoo wert hy echter veelmael gemaeckt, en in verſcheyde voorvallen te paſſe ghebracht. Men ſal deſe aenleggen met dun Wit, dat effen een Coleur vermindert is, en ſchaduwen dat met Swart Wit en Roet, en hooghen met het ſterckſte Wit: de Muyl is Vleeſich Rootachtig, als ſommige witte Paerden; dit ſalmen doen met Fermilioen en Wit, en ſchaduwen met dun Lack; de Oogen ende de Voet-klaeuwen zijn ſwart, &c.

Het Hart.

Het Hart moetmen met Bruyn Oocker en Root-krijt aenleggen, en ſchaduwen 't op den Rugge, en voort daer 't van nooden is met Roet en Bruyn Root. den Buyck en de Borſt, met een ſtreeck onder den Hals, moet uyt den witten weſen, de Muyl en Ooren wat Roodachtigh, ſommige wat na den ſwarten aerdende; de Klaeuwen zijn ſwart; de Hoornen met Roet aengeleyt, moetmen met Swart en Roet ſchaduwen.

Een

Een Hinde moet oock met deſelve Verwen aengeleyt werden, doch wat dunder en gloeyender van Verwen, en ſtercker gehooght.

Haſen en Conijnen.

Den Haſe ſalmen met Bruyn Oocker aenleggen, en dat onder aenden Buyck witachtigh verdrijven; op den Rugge, en daer 't noodigh is met Roet ſchaduwen, en hier en daer met Wit en Oocker hoogen, en op den Borſt met ſuyver Wit; oock wel hier en daer eenige roſſe en ſwartachtige gehairtheyt trecken, &c.

Het Conijn moet met Swart, Wit, en Roet aengeleyt werden; onder aen den Buyck iſſet wit, gelijck vanden Haſe geſeyt is: ſtaet alleen vande Conijnen te Noteeren, datter meer verſcheyden van coleuren gevonden worden, als vande Haſen; Namentlijk witte, ſwarte, vaele, roſſe, doch meeſt graeuwe; ontrent welcke in 't Coloreeren niet anders als het toepaſſen en verkieſen vande Verwen waer te nemen is, gelijck deſelve in andere Dieren die alreede beſchreven zijn, gevonden werden: want die dus verre zijn ghekomen, ſullen de overighe na het leven en aenleydingh van hunnen Geeſt, weten na te volghen.

Het elfde Capittel.

Hoemen alderhande Kruypende ende Fenijnige Dieren Coloreeren ſal; en eerſt vande Crocodil.

OM vande kruypende Dieren oock yets te ſeggen, ſoo willenwe vande grootſte eerſt beginnen.

De Crocodil ſalmen aenleggen met duyſter en mager Groen, vanden Rugge na onder nederwaerts tot den buyck verdreven, welckmen met Maſticot ſal beleggen; invoegen het Groen en Geel inden anderen ſmelt: dit ſalmen ſchaduwen met Indy-blaeuw en As, en hoogent op den buyck met Maſticot en Wit; de Muyl voor aen, rontom, en van binnen, moet uyt den Rooden zijn; de Afteyckeningh vande ſchobben moetmen met Swart doen; de Pooten zijn ſwartachtigh groen, en de Nagels heel ſwart.

't Serpent.

Het Serpent ſalmen op den rugge aenleggen met As-blaeuw, en na den Buyck toe met blaeu Swart; den rugge ſalmen met ſwarte pickeltjes beſprengen; den buyck moetmen door eenighe Roode Verwe wat doen gloeyen, en met ſwart ſprengen, gelijck als op den rugge; en voorts de

de Oogen Vierigh, de Klaeuwen Swart, en wat meerder tot het vertoonen van een Monſter dient: want deſe Gedrogten meeſt geinventeert werden, voegende de leden uyt andere Dieren in deſen t'ſamen; alswe uyt DAVINCI, in 't ſeſde Boeck van onſe algemeene Schilder-Konſt ſullen toonen.

Slangen.

Den Adder ofte Slange is van verſcheyden Coleur, en meeſt Vierigh; daerom datmen alſulcke Verwen daer toe gebruycken ſal als met haer Natuer over een komt, te weten Meny, Saffraen, Fermilioen, en diergelijcke; oock hier en daer wat Blaeuw op den rugge leggende; den buyck onder meeſt altijt met Maſticot, ofte Beſie-geel aenleggen, en hoogent met Maſticot en Wit; en voorts doorgaens met Swart ſprenkelen: ſommige Slangen zijn geheel geel, andere groenachtigh, maer meeſt altijt geſprenckelt, d'een vieriger dan d'ander zijnde.

De Egdiſſe.

De Egdiſſe is wat uyt den Bruyn-graeuwen, oock ſommige uyt den Graeuwen ſiende: men ſalſe aenleggen met Roet, en ſchaduwenſe met Swart: onder aenden buyck zijn ſommige geel, en dat ſalmen met Maſticot doen, en diepent met ſlaeuwe Meny; deſelve doorgaens ſprenckelen als vande Slangh geſeyt is. Die nu wat uyt den Groenen zijn, ſalmen met Vet Sap-

groen

groen aenleggen, en diepent met Sap-groen en Swart; den buyck salmen handelen gelijck boven geleert is, en met Swart besprengen.

Vande Schildt-Padde.

De Schildt-Padde salmen boven op de schelpen aenleggen, met Root en Swart, en wat Wit daer onder; aen sommige machmender wel wat Geel onder doen; de streepkens die op den rugge komen salmen met swart af-teyckenen; het onderste van 't Lijf, moetmen aenleggen met Schijt-geel en wat Swart, en sommige vlacken met Masticot beweryen; oock boven op de schelpen met Masticot betrecken, en diepen de schelpen met Swart en Roet; d'Oogen zijn uyt den Gouden, daerom salmense met Saffraen aenleggen, en met Meny diepen; de Klaeuwen moeten swart zijn.

De Aerd-Padde.

De Aerd-Padde is de Aerde in Coleur seer gelijck, en daerom kanmen die daer na Colereeren; te weten, met Bruyn Oocker, Swart, Roet, en Wit.

Kick-vorßen of Puyen.

De Kick-vorssen salmen met schoon Groen aenleggen, en met swart besprenckelen, met Masticot verdrijven dat het uyt den Groen-

geelen

geelen op den buyck kome; de Oogen moetmen met Saffraen leggen, en rontom met ſwart betrecken: ſommige zijn heel Gras-groen, andere Geelachtigh Bruyn, oock ſommige Graeu en diergelijcke; doch alle ſoorten worden met ſwart op den Rugge geſprenckelt, en den buyck geelachtigh, de klaeuwen ſwart, en onder den beck wat uyt den witten; gelijckmen in deſen 't leven licht kan volgen.

Het twaelfde Capittel.

Hoemen de voornaemſte Vogelen en Gevederde Dieren Coloreeren ſal.

INde twee voorgaende Capittelen hebben wy gheſproocken vande Dieren der Aerden, nu willen wy tot de Vogelen des Luchts en der Aerden komen; en voor eerſt beginnen met

Den Arent.

Deſe ſalmen aenleggen met Swart en Bruyn Oocker, en ſchaduwen met Swart; de Vederen ſalmen met Bruyn Oocker en Wit ſeer voorſightigh hoogen; de Beck en de Klaeuwen, ſalmen aenleggen met dun Beſie-geel, en ſchaduwen met Oocker of wat Roet; de Oogen van ſommige leytmen aen met Fermilioen, en hooghſe met Maſticot; andere met Saffraen, en dieptſe met Fermilioen of Meny; oock wel met Bruyn Oocker,

Oocker, de Klaeuwen van eenighe zijn ganſch ſwart, alleen zijn ſommige t'enden aen wat na den Geelen. Men kan oock aenmercken, dat den eenen Arent in ſwartheyt en vaelheydt van den anderen is verſchillende, gelijck het leven uytwijſt.

Den Griffioen.

De Griffioen leytmen aen met Saffraen, en ſchaduwt hem met Bruyn Oocker ofte Roet uyt de ſchoor-ſteen.

De Valck.

De Valck leytmen aen met Bruyn Oocker, Swart en Wit, en ſchaduwtſe met dun ſwart; de Vederen moeten met ſwart ſachtelijck afgeteyckent en beſprenckelt werden; op de Borſt moetmen hem geheel Wit hoogen, de Pooten ſalmen met Saffraen aenleggen, en met bruyn Oocker, ofte Roet ſchaduwen; de Oogen met Saffraen aengeleyt, ſalmen met Meny, of Fermilioen en Saffraen diepen, de Beck is uyt den bleeck-graeuwen.

De Kalkoen.

De Kalkoen, en Kalkoenſche-Haen, leytmen aen met Swart en een weynigh Wit, vanden rugge na den buyck allenghskens witter: moet ook doorgaens met ſwart geſprengt worden,

ſoo

ſoo wel na den buyck toe, als op de Vleugelen, men ſalſe voorts mer Swart ſchaduwen; de Beenen moetmen met Indy-blaeu en Wit, ofte Swart en Wit aenleggen, en met ſtercker Blaeu ſchaduwen, de Beck is oock uyt den ſwarten; de Oogen zijn blaeuwachtigh, met Wit ghehooght: wanneerſe boos zijn, ſoo is het vel dat over den beck hanght bloet-root, datmen met Fermilioen en Lack moet aenleggen, en diepent met ſterck Lack: maer wanneerſe niet geſtoort zijn, ſoo leytmen dat wel aen als vooren, doch veel Blaeuwer, Peers en Purperachtigh; de Vederen vande Vleugels zijn aende eynden met Roſſachtige Vederen beſet; oock wel Witachtigh, alsmen in 't leven beſt kan naſpeuren.

De Swaen.

De Swaen wort aengeleyt met Wit, en een weynigh Roet, en hooghen die met Wit, inſonderheyt op die plaetſen daer ſich de Veeren met parthyen moeten uytheffen; de Pooten zijn uyt den ſwarten; de Snebbe wort meeſt met Fermilioen en Saffraen aengeleyt, en met Lack gediept; d'Oogen komen uyt den Geelen, met een ſwart balleken.

De Gans.

De Gans wort aengeleyt met Wit, Swart, en Roet, wat Graeuwer dan de Swaen, alhoewel ſommige oock Wit zijn; men ſchaduwt

deſe

deſe na datſe Graeu zijn, met minder of meerder Swart, Roet en Wit; en hooghſe met deſelve Verwe daer wat meer Wit in is; op den Rugge zijnſe gemeenlijck wat Bruynder als onder aenden Buyck, de Pooten zijn ſommige uyt den ſwarten, andere uyt den rooden; en den Beck is als de Swane.

De Endvogels.

De Endvogels zijn verſcheyden van Verwe, als Swarte, Witte, Vale, Gepleckte, en ſommige hebben ſchoone Groene Halſen; eenighe werden aengeleyt met licht Graeu, het Hooft uyt den doncker Blaeu, met een duyſter Groene Hals, en Wit onder den Buyck, de Pooten zijn eenige uyt den Swarten, eenige Root, en hoogh Geel, datmen moet handelen als van den Beck der Swane geſeyt is, en dewijl ſommige aende Vleugelen op verſcheyde wijſen gepleckt zijn, ſoo kanmen hier in beſt het leven volgen; en de Verwen handelen, volgens de Kunſt-

De Duyven.

De Duyven kanmen uyt de voorſchreven Coleuren na het leven wel ſchicken; want aen de Swaen, Gans, en Endvogel, kanmen alle de Verwen der Duyven vinden.

De

De Hoenders.

De Hoenderen konnen oock niet wel voorgheſchreven worden, maer moeten ſoo wel de Hennen als de Hanen, na het leven (volgens 't vermogen der Konſt) gevolght werden: Gemerckt dat de voorſchreven dinghen u Leeren, hoe ghy Graeuw, Swart, Vael, ende andere Verwen leggen, ſchaduwen en dagen ſult.

De Struys-Vogel

De Struys-Vogel ſalmen met Swart, Wit, en Roet, uyt den Graeuwen aenlegghen, en de Vederen uyt den Graeu-Witten afmalen, en ſchaduwen hem over al met Swart, en wat Roet, en hooghen hem met Wit; de Voeten zijn uyt den ſwarten.

Den Pheſant.

Den Pheſant is eenſdeels als den Struys, doch wat Roſſer, datmen met Root-krijt te bate komt; de ſpickelinghe der Vederen doetmen met wat Bruynder Verwe: voorts zijn de Oogen als een Valck, Geelachtigh en helder; de Beenen leytmen aen met Schijt-geel, en dieptſe met Swart en wat Oocker. Alſmen deſe na 't leven kan doen is beſt, want 't is een fraye en Schilderachtige Vogel, wanneermen die wel weet na te volgen.

Den Uyl.

De Uylen zijn verſcheyden in ſoort, en eenige zijn verſchilligh in Verwe; den Rans-Uyl aengaende, wort oock met Swart, Wit en wat Roet aengeleyt, en met Roet geſchaduwt, of ſoomen hem wat roſſer hebben wilt, kanmen daer wat Root-krijt onder doen; dit kanmen met Geel-Oocker, Root-krijt en Wit hoogen; de Oogen zijn gheheel Geel, met Wit omvangen, de Voeten Bruyn-geel; en ſoo voorts kan men met d'andere Broeders naer advenant handthandelen.

Den Oyevaer.

Den Oyevaer wort wat Graeuwachtigh aengeleyt, en met ſuyver Wit ghehooght; aende eynden vande Vleugelen is hy ſwart, de Snebbe ende Pooten worden met Fermilioen aengeleyt, en met Lack gediept.

Aengaende nu de reſteerende Vogels, als Papegaeyen, Pauwen, Kijvijten, Kraeyen, Exters, Swaelmen, Moſſen, Vincken, Ys-Vogels, Canarien, en watter meer ſou moghen weſen, kanmen uyt de voornoemde genoegſaem ſchicken, inſonderheyt wanneermen ſich na 't leven komt te oeffenen; want dat is deurgaens inde Schilder-Konſt den beſten Leer-Meeſter om te volghen.

Het

Het derthiende Capittel.

Hoemen alderhande Wateren en Vißen, Natuerlijck ſal Coloreeren.

IN het aenleggen vande Wateren, moetmen voor al aenmercken, den aert van het ſelve, of het klaer of troebel, groenigh, geel, of wit; Zee-water, of dat het ſoet-ſtil-ſtaende Water is, het geen men maecken ſal. Oock moetmen dat veelmael ſchicken na dat de Lucht gheſtelt is, want het ſich daer naer verandert, om dieswil dat de Lucht in 't Water ſchijnt. Noteert oock in 't voorby gaen, datmen in ganſch helder Fonteyn-Water, daermen tot op den gront ſiet, de voorwerpen noyt ſoo ſterck en moet doen inſchijnen, als wel in andere die wat troubelder, doch evenwel ſchoon zijn, om dat de ſtralen vande voorwerpen inde klaere Wateren doorgaen, ende van het opper-vlack ſoo klaer niet wederom en ſteuten, als wel vande gheroerde Wateren; welcke dinghen breeder in 't laetſte Boeck van onſe algemeene Schilder-Kunſt, ſullen beweſen werden.

Een Water nu dat van verde leyt, ſalmen ſeer flaeuw aenleggen met dun Indy-blaeuw en wat Wits, en de donckere ſengen die hier of daer vande Windt daer in vallen, moetmen met Indy-blaeuw en Aſcus beleggen, oock wel wat Sap-groen, of Bruyn Schijt-geel daer in: ende

de glanſigheyt of het opkabbelen des Waters, ſalmen met wit doen.

De Wateren die wat nader leggen, ſalmen met ſterck Indy-Blaeu en weynigh Wit, met wat Spaens Groen aenlegghen, en ſchaduwen of beleggen de duyſtere ſtreecken daer van met Indigo en Spaens Groen, en hooghen de Opwellingh met Wit als boven.

De Wateren nu die tuſſen inde Lantſchappen leggen, en mos-achtigh en met Reuyt bewaſſen zijn, deſe ſalmen met wat Groen en Schijtgeel hier en daer over 't aengeleyde beſchommelen, na den aert der Schilder-Konſt ende het leven.

In ſommige Wateren bemercktmen een geelachtige aert, datmen met Bezie-geel, en wat Roet en wit, te weegh brengen kan.

De Zee-Wateren zijn veeltijt wat Groenachtigh, en dat ſalmen ſchaduwen met Spaensgroen en wat Swart, de ſchuymende Baren met wit hooghen, en daer in het leven en de verſcheyden geſteltheden der Zee volgen.

De Viſſen.

Aengaende nu de Viſſen, weetmen dat verſcheyden zijn van Coleur en Aert, als eenighe zijn bruyn-achtigh, andere groen-achtigh, en blaeu, oock ſommige by na ſwart, graeu, en diergelijcke. De Groene, diemen oock meeſt

in

in Groene wateren vint, worden aengeleyt met Indi-blaeu en Bezie-geel, en geſchaduwt met Indi-blaeu, en gehooght met wit. Sommighe leytmen aen met witachtigh Geel, en ſchaduwt die uyt den doncker Groenen, gelijck die oock met alle de reſt na 't leven lichtelijck konnen ghevolght werden. Eenighe hebben de Vinnen root, andere graeu, witachtigh, en geel, &c.

Het veerthiende Capittel.

Hoemen alderhande Boom-Vruchten, Natuerlijck Coloreeren ſal.

OM vande Gewaſſen te ſpreecken, ſoo beginnen wy vande Boom-vruchten; en onder die alder-eerſt vande

Appelen.

Deſe ſalmen aenleggen met ſchoone dunne Maſticot, en weynigh Spaens Groen daer onder; oock wel wat wit, Bezie-Geel en Spaens Groen; dit ſalmen ſchaduwen met Bruyn Oocker en wat Spaens Groen, of Bruyn Oocker en Lack, en blooſeeren hem, ſoo hy dat vereyſt met ſchoone Lack; het hooghſel ſalmen met ſuyver wit en Maſticot doen, en 't ſterckſte hoogſel ofte het blincken, met wit alleen. Men moet vorder acht geven op den aert der Appelen, offe Geel of Groen, of bloſeerigh zijn,

of datſe rijp of onrijp zijn, want 'er in Coleur en ſoorte groot verſchil is. Staet oock noch te letten, datmen deſe Vruchten wat dunne en teer moet aenlegghen, inſonderheydt diemen bloſeren moet, om dieſwil dat de Lack ſich op de Maſticot niet wel en laet handelen: waerom eenige de roodigheyt alleen op den ſuyveren grondt leggen, en d'ander Coleuren daer tegen aen Schilderen, dat yeder kan beproeven hoe 't beſt van hem wil gedaen weſen.

De Peeren.

De Peeren ſalmen van gelijcke met Maſticot en weynigh Spaens Groen aenleggen, en met Bruyn Oocker en Groen ſachtjens ſchaduwen, ſommige moetmen mede wat bloſeeren, en dat ſalmen doen als den Appel; maer ſoo hoogh van Coleur niet: de Peeren zijn als bekent is mede verſcheyde van Coleur, d'een Geel, Groenigh, en Bruyn, Ros en dierghelijcke, alſmen in 't leven daer van kan na ſien.

De Kerſßen.

De Krieck of Boom-gaert Kers, ſalmen aenleggen met Fermilioen en Brezilje Verwe, en ſchaduwenſe met Lack; en hoogenſe met Fermilioen, en ſomtijts wat Wit daer in, gelijckmen oock de blinckentheyt wel met een ſtipken wit doet, ſoo 't de occaſie van 't licht toelaet. Sommige Kriecken die van eenen anderen aert zijn, leytmen met Lack aen, en men ſchaduwtſe

duwtſe met ſtercker Lack, en hooghſe met Lack en Wit.

De Spaenſe Krick of Bylans-Kers, wort in 't midden beleyt met Fermilioen, Lack en Wit, en laet de kanten Geelachtigh wit blijven, na welckmen de Lackachtigheydt verdryven ſal; en dan voorts met ſchoone Lack blooſeeren, en met Wit hoogen.

Een Morelle, leytmen aen met Vette Brezilje en wat Swart; en ſchaduwt die dan met Swart, en hoogen 't met Fermilioen, Lack en Swart; en dat ſachtjens onder den anderen verdrijven, datmen niet en merckt dat het gehoogt is; en ſetten dan met wit een hoogſel op, is 't by aldien datſe blincken moet.

Moerbezy.

Een Moerbezy ſalmen aenleggen met ſuyver Brezilje, die wat Bruyn of ſterck is; en daer na deſelve met Swart overgaen, in dier voegen dat het tuſſchen de kartelingh, en heuveltjens vande Bezy wat Rootachtigh doorſchijne: en op de ſijde na den dagh op eenige vande heuvelkens, een ſtipken Wit, of Wit en wat Lack en Swart, tot een hooghſel ſetten; en het leven volgen.

Aerd-bezien.

Aerd-beſien of Frenſen, leytmen de gront geelachtigh Wit, daer na overſchommeltmen de gront heel dunnekens met Lack en Fermilioen, invoegen die aen het boven-eynde, en op d'een of d'ander zijde wat Witachtigh blijve, oock ſommige wat meer na den geel of witten aerdende, men ſchaduwtſe dan met Lack, en verhooghtſe met Meny en Maſticot, en ſomtijdts noch een hooghſel met wit alleen, de ſtipkens ſalmen met Lack en Swart doen, en die op de Witte of geele gront komnen, zijn veeltijt wat Bruyn, datmen met Oocker en Roet kan doen.

Druyven.

Een Roode en Blaeuwe Wijn-druyve, ſalmen aenleggen met Purper, en ſchaduwen die met As-blaeuw, en hoogent met Wit.

De Witte Wijn-druyven ſalmen aenleggen met heel dun Spaens Groen, met ſeer weynigh Maſticot en Wit, of Bezie-geel alleen daer onder, en ſchaduwen die met dun Sap-groen; hoogenſe met Maſticot en Wit; oock wel ſommighe met een ſtipken wit alleen, daer 't den dagh mede brenght: de blaeuwigheydt vanden Daeuw diemen aen ſommighe ſiet, ſalmen met Aſcus en Wit, en weynigh Spaens groen daer onder beleggen, doch heel ſacht en dommeligh.

De

De Perſiken en Abrikoſen.

De Perſe ſalmen aenleggen met dunne Maſticot, of Wit en Bezie-geel, en ſchaduwen die met Oocker die wat na den Bruyn-geelen treckt; voorts indienſe gebloeſeert moeten zijn, dat niet altijt beurt, ſoo ſalmen dat met Lack doen, en met Wit hoogen; de kanten moeten van ſommighe wat naden Blaeuw-groenen aerden, datmen ſachtjens moet verdrijven, oock zijn veele niet gheblooſeert dan de Abrikoſen; zijn geelder, en in 't gemeen gloeyender gheblooſeert, anderſints kanmenſe op de wijſe vanden Perſick aenleggen, alleen onderſcheydende, dat van deſe beyde Vruchten, d'een vry groender, blaeuwer, geelder en Roodder is als d'ander, alſmen in 't leven kan naſien.

Witte en Blaeuwe Pruymen.

De Witte Pruymen kanmen mede handelen als de Perſick, maer is wat geelder, inſonderheyt die ganſch rijp zijn.

De Blaeuwe Pruymen ſalmen met Purper aenlegghen, en met Aſcus ſchaduwen; aende ſteelen moetmenſe wat uyt den Groenen maecken, en ſachtjens onder 't Purper verdrijven, en met Purper en Wit hoogen.

Oocker-Noten.

De Groene Oocker-Nooten ſalmen aenleggen met Spaens-groen en wat Sap-groen; en ſchaduwen met Sap-groen, en hoogent met Spaens-groen en Wit.

Een gebolſterde Note ſalmen aenleggen met Bruyn Oocker en wat wit, en ſchaduwenſe met Bruyn Oocker en Roet, en hoogenſe met Geel Oocker en Wit.

Oraengie-Appel.

Een Oraengie-Appel leytmen aen met fijne Meny en Saffraen, men ſchaduwt hem met Lack, en men hooght hem met ſchoone Maſticot; die nu wat bleecker zijn, kanmen aenleggen als de Lamoen, te weten met ſchoone Maſticot, en ſchaduwen hem met Bruyn Oocker en Saffraen, en hoogent met Maſticot en Wit.

Het

Het vijfthiende Capittel.

Hoemen alderhande Aerdt-Vruchten, Coloreeren ſal.

ONder alle de Aerdt-Vruchten, beginnen wy eerſt vanden

Radijs.

Deſe ſalmen met wit aenleggen, en met dun Swart of Ooſt-Indiſche Inct ſchaduwen, en boven aen de Hoofden met Lack bloſeeren, en na beneden verdrijven; ofte oock ſommige wel met wat dun Sap-groen, en voorts met ſterck wit hoogen, by aldienſe niet ſterck ghenoegh aengeleyt en zijn; het Loof leytmen met Spaensgroen en Sap-groen, datmen ſchaduwt met Sapgroen en wat Indigo, en hooght met Maſticot. Noteert hier wederom, dat de dingen die wit zijn, door den grondt van 't Papier (als meer geſeyt is) konnen vertoont werden.

De Witte en Roode Kool.

Een witte Kool ſalmen met gheheel dun Geel aenleggen, en op ſommighe plaetſen met heel dun Groen en wat Wit, na den Geelen aerdende, verdrijven; en ſchaduwenſe dan met dun

dun Bruyn Oocker en Sap-groen, heel sachtjens, en hoogent met suyver Wit. Eenige zijn wat na den blaeu-groenen aerdende, daermen hem na schicken kan.

De Roode Koolen salmen aenleggen met Purper, en schaduwen die met Lackmoes en wat Lack, en hoogense met Purper en Wit onder den anderen.

Geele Wortelen.

De Geele Wortelen salmen aenleggen met Geel Oocker en Saffraen, of soomen die noch hooger van Coleur begeert, kanmen wat Meny daer onder doen; en met Geel Oocker, en Bruyn Oocker, en wat Roet schaduwen, en met Masticot hoogen. Item, de witte Peen; of Wortelen leytmen aen met Masticot en Wit, de Kartelingh die in sommige zijn, doetmen met Roet en Bruyn Oocker; hun Loof kan uyt de andere Velt-kruyden verstaen worden.

Komkommers.

De Komkommer wort aengeleyt aende eynden met dun Geel, in 't midden met Groen na de eynden sacht onder 't witte Geel verdreven; men schaduwtse met Sap-groen en weynigh Indigo; en het Geel met wat Bruyn Oocker en Sap-groen; men hooghtse met Spaens-groen en Wit, en de enden met Wit alleen, de stipkens die daer in komen, kanmen met Root en Swart doen, en soo voorts.

Kou-

Kauwoerden.

De Kauwoerden die Geel zijn, ſalmen met Bruyn-Geel aenleggen, en met Bruyn Oocker en Sap-groen ſchaduwen; de Aderkens die daer overloopen, ſalmen met een ſtercker Bruyn Oocker beleggen, en met Wit, Geel en Sap-groen hoogen.

De Groene Kauwoerden ſalmen met Spaens-groen, Indy-blaeuw en Sap-groen aenleggen, en ſchaduwen die met Sap-groen en Indy-blaeu, en hoogenſe met Maſticot.

Raepen.

De Raepe wort met wit aengeleyt, en met Roet en Swart ſachjens gheſchaduwt, en hoogenſe met ſeer ſterck wit; het Loof ſalmen met ſchoon Spaens-groen aenleggen, en met Sap-groen diepen, en hoogenſe met Maſticot. Voorts is de bloſeringh als vande Radijs gheſeyt is, met Lack, en ſomtijts wat Lack-moes en Brezilje Verwe, ſooſe wat na den blaeuw Purperen aerden, die oock ſommige wat bleeck Groen aende Hoofden zijn.

Voorts de andere kleyne Aert-Vruchten moetmen na het leven ſien te doen, want den Liefhebbenden Konſtenaer die hem hier in wil oeffenen, behoort altijt genegen te weſen om het leven doorgaens met aendacht te beſchouwen,

ten

ten eynde als hy het leven moet miſſen, ſich door ſijn geoeffende inbeeldingh ſoude konnen behelpen, want alles te beſchrijven is hier onmogelijck.

Maer eer wy dit Capittel eyndighen, ſoo ſtaet eens voor al noch aen te mercken, en inſonderheyt inde Vruchten, datmen deſelve niet altijt van eenerley Colorijt en moet maecken, voornamentlijck daer een ſelfde dingh verſcheydemael in een ſtuck wercks wort vertoont, gelijck als in Freuytagien, daer den eenen Appel, Peer, Abrikoos noch Pruym, niet juyſt en is als den anderen, maer altijt verſchillende, d'een geelder, groender, rooder, en ſoo voorts als d'ander, welck een playſantie in 't aenſien is, en 't verſtant des Conſtenaers, te kennen geeft.

Het ſeſthiende Capittel.

Hoemen de voornaemſte Bloemen des Velts, natuerlijck Coloreeren ſal.

EErſtelijck alſoo de Rooſe de bekenſte Bloeme is, die ons hier te Lande oock gemeen is, ſoo willen wy daer van eerſt handelen.

Een Roode Rooſe

Salmen aenleggen met ſchoon Veneets Lack, en weynigh wit daer in; en ſchaduwen dat met ſchoon

ſchoon Bruyn Lack, en hoogent met wit, en 't ſelve Lack onder den anderen.

De Provency Rooſe, ſalmen aenleggen met ſchoone Lack, en wat meer wit daer onder als de voorſchrevene, en ſchaduwenſe met ſchoon Lack, en hoogenſe met Wit.

De Witte Rooſen ſalmen aenleggen met Veneets wit, en ſchaduwent met wit en ſwart, en voorts met ſchoon wit gehooght; men kan deſelve met Ooſt-Indiſche Inct dunnekens ſchaduwen, latende de verlichte Parthyen door den grondt des Papiers.

De Klap-Rooſe leytmen even eens als de Roode Rooſe aen, en ruym ſoo hoogh van Coleur.

Het Zaet dat binnen in allerhande Rooſen is, leytmen met ſchoone Maſticot aen, en diepent met Meny, en hooght het met wit: inde Witte en Roode Rooſen ſchijnt het Zaet wel ſoo hoogh van Coleur te zijn.

Het Groen van het buytenſte der Rooſen, ſalmen aenleggen met Spaens-groen en wat Bezie-geel daer onder, en ſchaduwent met het ſelve Spaens-groen en Sap-groen: tot de Steelen ſalmen altijdt wat Oocker ofte Roet onder 't Groen doen, en wat Bruynder of Roſſer Coloreeren.

Aco-

Acoleyen.

De Acoleyen ſalmen met Wit en Blaeuw aenleggen, en met Indy-blaeuw en Aſcus ſchaduwen, en hoogenſe met Aſcus en Wit.

Gout-Bloemen.

Gout-Bloemen leytmen aen met Geel Opreſment en wat Meny, ofte met Ruſgeel, ende ſchaduwtſe met Fermilioen, Lack en Meny, en hooghſe met Maſticot.

Koren-Bloem.

De Koren-Bloem leytmen aen met Blaeu en Wit, en ſchaduwtſe met Indy-blaeuw, en verhooghtſe met Aſcus en Wit.

De Grenoſle.

De Grenoſle is verſcheyden, ſommige werden wat bleecker aengeleyt als de Rooſe, de beſprenckelingh en vlammen doetmen met ſchoone Lack; eenige vlammen zijn ſchoonder van Root op eenen witten gront, deſe leytmen met Fermilioen en Lack, en ſchaduwtſe met ſterck Lack; het Witte kanmen oock door de grondt van 't Papier vertoonen, en ſchaduwen dat met dunne Ooſt-Indiſchen Inct; het Loof ſalmen met

met Spaens-Groen, wat Wits en Indigo aenleggen, ofte met Bergh-groen alleen, en met Sap-groen ſchaduwen; deſe willen beſt na 't leven gedaen worden.

De Tullipaen.

De Tullipaenen zijn ſeer verſcheyden van ſoorten en Verwen, daerom wy in 't byſonder vande ſelve niet en ſullen ſpreecken, vermits men daer in ſoo noodigh als ergens, het leven in behoort te volgen. Men kan de meeſte ſoorten van deſe Bloemen, met ſeer kleyne moeyte door de Water-Verwen Coloreeren: 't welcke meeſt geſchiet, om dieſwil dat de witte gront in veele te paſſe komt; waerom datmen deſe dan aldus ſal handelen:

Teyckent voor eerſt uwe Bloem met Potloot ſoo los als doenlijck is, het ſy dan op wit Papier ofte Parquement; dan ſoo ſchaduwt het hier en daer een weynigh, als of ghy daer een witte Bloem door 't Waſſen mede vertoonen wout, 't welckmen met dun Ooſt-Indiſchen Inct ſal doen, ſomtijdts een weynigh uyt den Groengeelen, datmen met wat Bezie-geel kan doen; oock kanmen deſe ſchaduwen wel met gevreven Pot-loot doen; dit gedaen zijnde, ſoo leyt de Vlammen van het Coleur uwer Bloem ſoodanigh aen als ghy wilt; dat droogh zijnde, diepet en hooget na den eyſch der Verwe, als van yeder ſoort geleert is; ſoo ſult ghy het natuerwel konnen Coloreeren, het zy dan datſe Root,

Lackigh, Purper, ofte van verſcheyde Coleuren gevlamt zijn. Die van eenerley Coleur zijn als Geel, ofte Roodt, &c. die moetmen met ſoodanigen Verwe aenleggen, als met haer Coleur over een komt; en ſooder eenige vlammen in komen, daer na dan beleggen, ten ſy men die in 't aenleggen neffens elkanderen kan doen, 't welck vande voornaemſte groote vlammen beſt kan geſchieden.

Het ſeventhiende Capittel.

Hoemen alderhande Gout, Silver, Koper, Tin en Yſer-Werck, Coloreeren ſal.

Het Gout.

TOt de Goude Coleuren ſalmen nemen Meny, Saffraen, en meeſt lichten Oocker, waer mede men alderhande Goude Vaten, en andere kleyne dingen aenleggen kan, en ſchaduwen dat met Lack en wat Roet; en de voornaemſte diepſels met Lack, Roet, en Swart; en hoogent met Schulp-Gout, na den eyſch der wercken.

Sil-

Silver.

Het Silver ſalmen met dun Wit aenleggen, en ſchaduwen dat met Swart en wat Blaeuw daer onder, en hoogent met Silver.

Tin - Werck.

Het Tinne - Werck is wat blaeuwer als het Silver, hierom ſalmen 't aenleggen met dun Indy-blaeuw en Wit, en ſchaduwen dat met Indy-blaeuw, Aſcus en Swart, en hoogent met Wit, of ſoomen wil met Silver.

Blanck Yſer - Werck.

Het Blanck Yſer-Werck heeft by na geheel den Aert van het Tin, en daerom kanmen dat op eenerley mannier handelen.

Geele Koper.

Het Geele Koper ſalmen aenleggen met dun Schijt-Geel, of Bezie - Geel en Wit, en ſchaduwen dat met Indy - blaeuw en wat Spaens-Groen, en het voornaemſte met Indy - blaeuw, en hoogent met Maſticot. Ende dit is wat aengaende de Kopere en Metale Beelden, en diergelijcke Wercken die door de lucht beſlaghen zijn;

zijn; maer by aldien 't schoon en glansligh moet wesen, soo salmen dat by na handelen als van het Gout geseyt is, doch wat lager van Coleur.

Het Blancke Root-Koper.

Het Blancke Root-Koper leytmen aen met Bruyn-Root, en Wit; en schaduwet met Bruyn-Root, Lack, en wat Roet, en hoogent met Bruyn, Root en Wit; men mach het hier en daer, daer schitter-lichten op vallen, wel een weynigh met Schulp-Silver hooghen. Waer mede wy, soo van dese, als vande gheheele Verlichterie een eynde maecken: Latende yeder het profijt door d'aenleydingh van sijnen Geest en Neerstige Opmerckingh, daer in geerne genieten.

FINIS.

SPECIAL 86-B
2124

GETTY CENTER LIBRARY